

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
REPUBLIKA E MACEDONISE SE VERIOT
АГЕНЦИЈА ЗА АУДИО И АУДИОВИЗУЕЛНИ МЕДИУМСКИ
УСЛУГИ
AGJENCIA PER SHERBIME MEGHATIKE AUDIO DHE
AUDIOVIZUELE

Број / Номер: 01-3100/1

18.07.2024 година / viti

СКОПЈЕ - ШКУП*

Водич за мониторинг на говорот на омраза – второ дополнето и изменето издание

АГЕНЦИЈА ЗА АУДИО И
АУДИОВИЗУЕЛНИ МЕДИУМСКИ УСЛУГИ

Авторки на првото издание на „Водичот за мониторинг на говорот на омраза“ беа д-р Јелена Сурчулија Милојевиќ и д-р Снежана Трпевска, како дел од проектот „Зајакнување на административните капацитети на телата задолжени за телекомуникации и медиуми за ефикасно регулирање на новите дигитални и повеќенаменски услуги“, финансиран од Европската Комисија според програмата на Европската Унија ИПА ТАИБ (IPA TAIB) 2009.

Автори на дополнувањето и измените, инкорпорирани во „Водичот за мониторинг на говорот на омраза – второ дополнето и изменето издание“ се Клер Моселаге, д-р Нилс Шулте и д-р Александар Шефер во соработка со вработените од Секторот за програмски работи на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, како дел од Твининг проектот МК 20 IPA JH 01 23 „Зајакнување на капацитетите на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и на Јавниот радиодифузен сервис“.

Содржина

1. Вовед.....	4
2. Слобода на изразување.....	6
3. Европска регулаторна рамка за „говорот на омразата“.....	8
Препорака CM/Rec (2022) 16 за справување со говорот на омраза.....	8
Препорака бр. R (97) 20 во врска со „говор на омраза“.....	11
Препорака бр. R (97) 21 за медиумите и за промовирање на културата на толеранцијата.....	13
Декларација за слобода на политичката дебата во медиумите.....	14
Препорака CM/Rec (2011) 7 за нов концепт на медиумите.....	16
Дополнителен протокол кон Конвенцијата за „компјутерски криминал“.....	17
4. Македонската регулаторна законска рамка за медиуми во однос на говорот на омраза.....	18
4.1 Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги.....	18
4.2 Закон за медиуми.....	22
5. Пристапот на Европскиот суд за човекови права во однос на говорот на омраза.....	23
6. Прецедентно право на Европскиот суд за човекови права за „говорот на омразата“.....	28
7. Говорот на омраза онлајн.....	38
8. Упатства за мониторинг на говор на омраза.....	44
8.1 Кој бил контекстот на изразувањето?.....	45
8.2 Кое е лицето одговорно за изразувањето?.....	46
8.3 Дали постоела намера за провоцирање на говор на омраза?.....	46
8.4 Што е содржината на изразувањето?.....	47
8.5 Кои биле степенот и опсегот на изразувањето?.....	48
8.6 Која била веројатноста од влијаење врз публиката и нејзините идни дејствија?.....	48
9. Заклучоци и препораки.....	50
10. Прилог: Извори од судски одлуки на ЕСЧП.....	52

1. Вовед

Потребата за изготвување на првото издание на Водичот се појави во декември 2013 година, со транспонирањето на Директивата за аудиовизуелни медиумски услуги од 2010 година во македонското законодавство преку усвојувањето на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Во тој период, се спроведуваше проектот „Зајакнување на административните капацитети на телата задолжени за областите телекомуникации и медиуми за ефикасно регулирање на новите дигитални и повеќенаменски услуги“, финансиран од страна на Европската комисија според ИПА рамката. Изготвувањето на Водичот беше во насока на зголемување на капацитетот на регулаторот – Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ) за спроведување на законодавството усогласено со Директивата за АВМУ. Една од најважните активности во состав на овој проект беше унапредување на знаењето и капацитетот на АВМУ во справувањето со говорот на омраза во обете, и линеарните и не-линеарните аудиовизуелни медиумски услуги. Паралелно со обуката организирана за вработените во АВМУ, експертите вклучени во проектот го изготвија Водичот за мониторинг на говорот на омраза во аудиовизуелните медиумски услуги.

Во периодот по 2014 година, кога Водичот беше усвоен, Агенцијата го применуваше во анализа на случаите во кои се појавуваше сомнеж дека програмите емитувани од радиодифузерите, го шират и/или го поттикнуваат говорот на омраза. Водичот се покажа како одлична алатка што се уште се користи затоа што е заснован на прецедентното право на Европскиот суд за човекови права, како и на Акцискиот план од Рабат за забрана на јавна поддршка на национална, расна или религиозна омраза која содржи поттикнување на дискриминација, непријателство или насилство. Сепак, времето донесе нов развој и потребно е тој да се вклучи во Водичот. Следствено, подготвено е второто дополнето и изменето издание на Водичот.

Во текот на 2023 / 2024 година, се спроведе Твининг проектот „Зајакнување на капацитетите на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и на Јавниот радиодифузен сервис“, финансиран од Европската Унија. Согласно целите на проектот за унапредување на капацитетот на Агенцијата за спроведување на законодавството усогласено со ревидираната Директива за АВМУ (2018 година), експертите вклучени во проектот изготвија ажурирање на постоечкиот „Водич за мониторинг на говорот на омраза“ и одржаа обуки за вработените во АВМУ, како и за членовите на македонската Мрежа за справување со говорот на омраза.

Како се одвиваа промените?

Зголемувањето на бројот на онлајн платформите и динамичниот медиумски пејзаж претставуваат нови предизвици во пристапот кон говорот на омраза. Додека традиционалното медиумско емитување е подолг период во фокусот на европските регулатори, доминацијата на големите онлајн платформи создаде комплексна средина за развивање на говорот на омраза. Ова предизвика пренасочување на фокусот во јавните дебати и политичките иницијативи за да регулирањето на социјалните медиуми стане главна тема за дискусија. Препознавајќи ја итноста, европските законодавци и институции ги преземаа следните мерки:

Во декември 2018 година беше ревидирана Директивата за АВМУ. Во членот 6 од Директивата за АВМУ (2018 година) е наведено дека органите во секоја земја членка согласно сопствената надлежност мора да преземат мерки со кои аудиовизуелните медиумски услуги овозможени од давателите на медиумски услуги нема да содржат какво било поттикнување кон насилство или омраза насочено кон група на лица или членови на група по основ на кои било причини наведени во член 21 од Повелбата. Споменатото регулирање, сега се прошири и ќе се применува и врз платформите за споделување видеа, како и врз аудиовизуелните содржини споделени на платформите на социјалните медиуми. Давателите на овие услуги потребно е да преземат мерки за заштита на јавноста од програми, видео содржини генерирани од корисници и аудиовизуелни комерцијални комуникации кои поттикнуваат насилство или омраза кон групи или поединци.

Додека платформите за споделување на видеа се одговорни за усвојување на мерките утврдени во Директивата за АВМУ, регулаторите имаат задача да ја проценат адекватноста на овие мерки. Проценката се однесува на тоа дали се обезбедени соодветни нивоа на заштита што давателите на аудиовизуелни медиумски услуги и платформите за споделување на видеа мора да ги спроведат. Оттука, регулаторите мора да имаат сеопфатно познавање на содржината што поттикнува насилство, омраза и тероризам, како и за нејзиното потенцијално влијание врз јавноста.

Препораката CM/Rec (2022) 16 на Комитетот на министри на земјите членки за справување со говорот на омраза беше усвоена во мај 2022 година. Препораката е претставена преку значајни бројни судски одлуки од страна на Европскиот суд за човекови права. Препораката нуди насоки не само за законодавците, туку и за широк спектар на чинители, вклучувајќи ги регулаторите, онлајн платформите, медиумските куќи и граѓанските организации. Оваа рамка ги опфаќа обете, офлајн и онлајн форми на говор на омраза,

Исто така, во Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги направени се две важни измени во однос на прашањето за говорот на омраза. Првата измена беше во 2018 година и се однесува на воведување на поширока листа на дискриминаторски основи, како и на мерка за казнување – парична казна што ќе биде наложена од страна на судот. Во јули 2023 година, ревидираната Директива за АВМУ (2018) беше транспонирана во Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Денес, Законот содржи забрана за поттикнување на тероризам, како и одредби за регулирање на прашањето за говорот на омраза преку платформите за споделување видеа.

Се уште не постои унифицирана дефиниција за говорот на омраза и оттука второто издание на Водичот првенствено ги претставува меѓународните стандарди што се однесуваат на слободата за изразување и на говорот на омраза (вклучувајќи ја Препораката CM/Rec (2022) 16, македонската законска рамка, принципите и релевантните случаи на Европскиот суд за човекови права. И на крај, Водичот нуди препораки во однос на различни аспекти кои ААВМУ треба да ги има предвид при разгледувањето на можните случаи на говор на омраза и заклучоци за тоа што е потребно да се преземе за идно подобрување на капацитетите и практиката на Агенцијата.

2. Слобода на изразување

Слободата на изразување е едно од основните човекови права и е основа на современото демократско општество. Иако е заштитена со голем број меѓународни документи, земјите имаат слобода да го дефинираат нејзиниот опфат и содржина во своите национални законски регулативи, зависно од своите културни, историски, верски, политички и голем број други разлики.

Еден од првите важни меѓународни договори во кој законски се уредува слободата на изразување е несомнено член 19 од Универзалната декларација за човекови права¹, каде е наведено следното:

„Секој има право на слобода на мислење и изразување. Ова право ја вклучува и слободата да се застапува одредено мислење без никакво мешање и да се бараат, примаат и пренесуваат информации и идеи преку медиумите и без оглед на границите.“

¹ Член 19, Универзална декларација за човекови права:
<http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml#a19>

Понатаму, во член 10 од Европската конвенција за човекови права² е напишано следното:

„Секој има право на слобода на изразување. Ова право ја вклучува и слободата да се застапува одредено мислење и да се примаат и даваат информации и идеи без мешање на јавната власт и без оглед на границите. Овој член не ги спречува државите да бараат лиценцирање на претпријатијата за радиодифузија, телевизиски пренос или кината.“

„Остварувањето на овие слободи, бидејќи со себе носи и должности и одговорности, може да подлежи на одредени формалности, услови, ограничувања или казни кои се пропишани со закон и неопходни во едно демократско општество, во интерес на националната безбедност, територијалниот интегритет или јавната безбедност, за спречување на немири или криминал, за заштита на здравјето или моралот, за заштита на репутацијата или правата на другите, за спречување на откривањето доверливи информации или за одржување на авторитетот и непристрасноста на судството.“

Иако и двата договори датираат од средината на минатиот век, истите сè уште се применуваат.

² Член 10, Европската конвенција за човекови права:
http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/ENG_CONV.pdf

3. Европска регулаторна рамка за „говорот на омразата“

Како што претходно беше кажано, не постои универзална дефиниција за „говор на омраза“. Значењето на терминот има долга историја во правните системи на различни земји-членки на Советот на Европа и на Европската унија, заедно со прецедентното право на Европскиот суд за човекови права (понатаму во текстот „Судот“).

Советот на Европа има креирано различни дефиниции за „говор на омраза“ зависно од контекстот. Во ова поглавје ќе се презентираат некои од најважните.

Препорака CM/Rec (2022) 16 за справување со говорот на омраза³

Оваа Препорака опишува што треба да се направи да се превенира и спречи говорот на омраза, како да се промовира културата на инклузивност и како да им се овозможи помош на засегнатите лица од говорот на омраза. Обезбедува насоки за земјите членки во спроведувањето на сеопфатни и внимателно проценети обврзувачки и необврзувачки законски мерки. Посебно внимание е посветено на онлајн просторот каде што во денешно време е најприсутен говорот на омраза. Исто така, наменета е и за останатите клучни чинители, вклучувајќи ги државните претставници, избраните тела и политичките партии, интернет посредниците, медиумските и граѓанските организации.

Препораката дава работна дефиниција на говорот на омраза правејќи разлика меѓу различни нивоа во согласност со нивната важност. Говорот на омраза се толкува како „секој вид изразување кое поттикнува, промовира, шири или оправдува насилство, омраза или дискриминација кон лице или група лица, или кое омаловажува, поради реални или припишани лични карактеристики или статус како што се „раса“, боја, јазик, религија, националност, национално или етничко потекло, возраст, инвалидитет, пол, родов идентитет и сексуална ориентација“.

³ Препорака CM/Rec(2022)16 на Комитетот на министри од земјите членки за справување со говорот на омраза, усвоена на 20.05.2022 год., достапна на: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a67955 (пристап на 21.03.2024)

Со прифаќањето дека дефиницијата за говорот на омраза се разликува во соодветни национални закони, дефиницијата за земјите членки треба да придонесе во изготвување на заедничко толкување на говорот на омраза.

Во однос на говорот на омраза што опфаќа голем опсег на изрази за омраза кои варираат во нивниот степен на сериозност, штетата што ја предизвикуваат и влијанието врз определени групи во различен контекст, Препораката повикува на изготвување на спектар од правилно стандардизирани мерки што ќе содејствуваат во кривичниот, граѓанскиот и управниот закон, како и на алтернативни мерки, вклучувајќи подигнување на јавната свест, едукација и користење на спротивен и алтернативен говор.

Препораката, односно гласот на судските одлуки или праксата на Судот, истакнува дека земјите членки треба да усвојат одржливи мерки за заштита на граѓаните што се цел на говорот на омраза. За спречување на потенцијални престапници и за да се испрати јасна порака во општеството, најсвирепите форми на говор на омраза треба да се сметаат за кривично дело. Како пример, Препораката истакнува дека националните закони треба јасно да го дефинираат поттикнувањето на насилство и заканите за насилство како прекршок за сторено кривично дело. Утврдените и одржливи мерки, исто така, ги опфаќаат и процедуралните барања, како што се спроведување на ефективни истраги во случаите за говор на омраза што ќе се однесуваат и на онлајн и офлајн случаи. Посебно внимание треба да се посвети на постигнување проактивен однос кон ранливите поединци и групи. Дополнително на, или како алтернатива на кривичните постапки, може да се применат и граѓански и управни мерки. Во случаи со поблага форма на говор на омраза, граѓанските и управните постапки може да бидат единствената правна мерка за решавање на случајот. Сметајќи дека кривичната судска постапка е последниот чекор, земјите членки треба како приоритет да го применат отстранувањето на говорот на омраза онлајн за да се спречи понатамошната виктимизација. Исто така, граѓанските и управните постапки често резултираат со плаќање на надомест или со забрана за вклучување во говор на омраза. Правилата за товарот на докажување се разликуваат помеѓу двете постапки и честопати е полесно да се побара одговорност од авторот на говорот на омраза според граѓанското и управното право.

При проценување на степенот на говорот на омраза и определувањето на видот на одговорност, доколку има, земјите членки треба да земат предвид различни фактори и нивната меѓусебна поврзаност. Препораката ја споменува содржината на изразување, политичкиот и социјалниот контекст во времето на изразување, намерата на говорникот, статусот и улогата на говорникот во општеството, како изразувањето е распространето или засилено, капацитетот на изразувањето да доведе до штетни последици, вклучувајќи ги и претпоставените последици, природата и големината на публиката и карактеристиките на целната група.

Земјите членки треба да обезбедат дека нивното законодавство, политики и другите мерки против говорот на омраза се засновани на докази преку идентификување, регистрирање, следење и анализа на трендовите. Потребно е да преземат соодветни мерки за да се обезбеди дека органите за спроведување на законот ефективно ги регистрираат и следат претставките за говор на омраза. Во согласност со постојните човекови права и стандарди за заштита на податоци, потребно е податоците, информациите и анализите направени за говорот на омраза, како и тековните трендови за истото, да бидат јавно достапни.

Исто така, независните национални регулаторни тела и медиумските ко-регулаторни или само-регулаторни тела, треба да имаат позитивна улога во однос на говорот на омраза.

Препораката во однос на медиумите, ја истакнува нивната улога како чувари на јавноста, како и нивниот придонес за јавните дебати. Истите треба да ја промовираат културата на толеранција и разбирање, треба да избегнуваат негативен стереотипен опис на индивидуални лица, групи и заедници и потребно е да го слушнат гласот на разновидни групи и заедници. Со оглед на посебното овластување дадено на Јавниот радиодифузен сервис за опслужување на сите сектори во општеството и улога во зајакнувањето на социјалната кохезија, истиот треба да има особено значаен придонес кон наведеното.

Со Препораката се повикуваат земјите членки да осигурат дека нивното законодавство во однос на говорот на омраза, особено се однесува на говорот на омраза онлајн. Што се однесува до функционирањето на онлајн медиумите, земјите членки треба да утврдат законска обврска истите да не шират говор на омраза што е забрането со закон и да го ограничат или онеспособат пристапот до говорот на омраза објавен од трети лица во делот за коментари или простори за онлајн соработка.

Законодавната рамка треба да ги земе предвид различните карактеристики на интернет посредниците затоа што меѓу нив има значајни разлики во големината, природата, функцијата и организациската структура. Во овој Водич, одделно поглавје е посветено на управувањето со посебните аспекти и одговорност во однос на говорот на омраза онлајн кое, исто така, содржи повеќе детали за Препораката во однос на говорот на омраза.

Препорака бр. R (97) 20 во врска со „говор на омраза“

Уште во 1997 година, Советот на Европа започна со активна работа во справувањето со говорот на омраза по усвојувањето на Препораката R (97) 20 за говорот на омраза. Уште тогаш веќе беа познати заканите што говорот на омраза ги претставува и тоа не само кон индивидуални лица, туку и кон општеството во целина. Оттука, препорачува владите на земјите членки да ги преземат чекорите против говорот на омраза наведени во овој документ. Ова особено се однесува на говорот на омраза што се шири преку медиумите.

Во 1997, во Препораката се прави обид за дефинирање на терминот „говор на омраза“ на следниот начин:

Терминот „говор на омраза“ ќе се сфаќа како термин кој ги покрива сите форми на изразување кои шират, поттикнуваат, промовираат или оправдуваат расна омраза, ксенофобија, антисемитизам или други форми на омраза базирани на нетрпеливост, вклучувајќи: нетрпеливост изразена преку агресивен национализам и етноцентризам, дискриминација и непријателство против малцинствата, мигрантите и луѓето од имигрантско потекло.

Понатаму, Препораката особено ги повикува владите на земјите-членки, јавните власти и јавните институции на национално, регионално и локално ниво, како и нивните службеници да имаат посебна одговорност за воздржување од изјави, особено пред медиумите, кои разумно може да се сфатат како говор на омраза, или како говор кој би можел да создаде ефект на озаконување, ширење или промовирање расна омраза, ксенофобија, антисемитизам или други форми на дискриминација или омраза базирани на нетрпеливост. Таквите изјави треба да бидат забранети и јавно отфрлени секогаш кога ќе се појават.

Со Препораката се повикуваат владите да утврдат или да овозможат цврста законска рамка. Препораката бр. R (97) 20 препорачува различни мерки според степенот на сериозност во предметната содржина. Во состав на правните мерки се одредбите за говорот на омраза во граѓанското, кривичното и управното право што ќе им овозможат на управните и на судските органи да донесуваат одлуки со кои ќе се почитуваат слободата на изразување и човековото достоинство и дека угледот или правата на другите се заштитени во сите случаи.

Како што веќе е потврдено во Препораката CM/Rec (2022) 16, со Препораката бр. R (97) 20 се повикуваат владите да ги истражат начините и средствата за стимулирање и координирано истражување за ефективност на постојното законодавство и законската пракса; да ја проверат постојната правна рамка за да се осигури дека истата е применлива на соодветен начин во однос на новите

разновидни медиуми и комуникациски услуги и мрежи; да се изготви координирана политика на судсње заснована на национални насоки почитувајќи ги принципите наведени во оваа Препорака; да се додаде општествено корисното работење во состав на казнените санкции; да се зајакнат можностите за справување со говорот на омраза преку граѓанското право⁴ и да се обезбедат за јавноста и за медиумските професионалци информации за законските одредби што се применуваат за говорот на омраза.

Исто така, владите треба да се осигурат дека во нивните правни рамки, мешањето во слободата на изразување е тесно заокружено и применето на законски и неарбитрарен начин врз основа на објективни критериуми. Потоа, во согласност со основното барање на владеењето на правото, секое ограничување или мешање во слободата на изразување мора да подлежи на независна судска контрола. Ова барање е особено важно во случаите во кои слободата на изразување мора да се усогласи со почитувањето на достоинството на човекот и заштитата на репутацијата или правата на другите.

Националното право и пракса треба да им овозможат на судовите да имаат предвид дека одредени случаи на говор на омраза може да бидат толку навредливи за поединци или групи поради што не го уживаат нивото на заштита обезбедено со член 10 од Европската конвенција за човекови права за други форми на изразување. Ова е случај кога говорот на омраза е насочен кон уништување на правата и слободите наведени во Конвенцијата или кон нивно ограничување до поголем степен од оној што е обезбеден во неа.

Со Начелото 5 од Препораката се бара со националните закони и практики да им се овозможи на надлежните тела од обвинителството да обрнат посебно внимание, колку што им дозволува нивната слобода на одлучување, на случаите кои вклучуваат говор на омраза. Од овој аспект, овие власти треба, особено, да обрнат внимание на правото на слободата на изразување на осомничениот поради фактот дека наметнувањето кривични санкции обично претставува сериозно мешање во таквата слобода. Надлежните судови треба, при наметнување на кривичните санкции на лица осудени за дела на говор на омраза, да обезбедат строго почитување на начелото на пропорционалност.

Националното право и пракса во областа на говорот на омраза треба да преземаат соодветни мерки во однос на улогата на медиумите во пренесувањето на информации и идеи кои изложуваат, анализираат и објаснуваат конкретни случаи на говор на омраза и релевантниот феномен од генерален аспект, како и на правото на јавноста да ги добие таквите информации и идеи.

⁴ На пр., дозволувајќи им на заинтересираните невладини организации да поведат граѓански законски постапки со што ќе се обезбеди надомест за жртвите на говорот на омраза и ќе се овозможи можност со судските налози да им се даде право на жртвите за повратен одговор или налог за повлекување.

Една од најважните разлики кои треба јасно да бидат изразени во националното право и пракса со цел да се направат јасна разлика меѓу одговорноста на авторот на изразите на говор на омраза, од една страна, и некаква одговорност на медиумите и медиумските професионалци кои придонесуваат за ширење на истите како дел од нивната мисија да пренесуваат информации и идеи за прашања од јавен интерес, од друга страна.

Важното начело кое е истакнато со Препораката е дека националните закони и практики треба да имаат предвид дека известувањето за расизмот, ксенофобијата, антисемитизмот или другите форми на нетрпеливост е целосно заштитено со член 10, став 1, од Европската конвенција за човекови права и може да биде попречено само според условите утврдени во став 2 од таа одредба⁵. Понатаму, стандардите кои ги применуваат националните власти во оценувањето на потребата од ограничување на слободата за изразување мора да бидат во согласност со начелата од член 10, како што е утврдено во прецедентното право на телата на Конвенцијата, имајќи ги предвид, меѓу другото, начинот, содржината, контекстот и целта на известувањето. И на крајот, почитувањето на новинарските слободи, исто така имплицира дека не се судовите или јавните власти тие што треба да ги наметнуваат своите гледишта врз медиумите за видовите техники на известување применети од новинарите.

Препорака бр. R (97) 21 за медиумите и за промовирање на културата на толеранцијата⁶

Оваа Препорака бара од владите на земјите-членки да ги информираат следните целни групи за содржината на Препораката и Прилогот кон неа со цел тие да се спроведат, како и за да се разгледа од позитивен аспект секое барање за поддршка на иницијативите кои произлегуваат од овој документ. Целните групи се следните:

- печат, радио и телевизија, како и новите комуникациски и рекламни сектори;
- телата за застапување на медиумските професионалци во овие сектори;
- регулаторните и само-регулаторните тела во овие сектори;

⁵ Кога е пропишано со закон, кога целта е легитимна и кога е неопходно за демократското општество.

⁶ Препорака бр. R (97) 21 за медиуми и промоција на културата за толеранција, усвоена од Комитетот на министри на Советот на Европа на 30.10.1997, достапна на: [www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lqbt_docs/CM_Rec\(97\)21_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lqbt_docs/CM_Rec(97)21_en.pdf) (пристап на 22.09.2014)

- школите за новинарство и институтите за обука на медиуми.

Декларација за слобода на политичката дебата во медиумите⁷

Оваа Декларација обрнува посебно внимание на следните начела во врска со ширењето информации и мислења во медиумите за политичките фигури и јавните службеници:

I. Слобода на изразување и информирање преку медиумите

Плуралистичката демократија и слободата на политичката дебата бараат јавноста да биде информирана за прашањата од јавен интерес, што го вклучува правото на медиумите за дисеминација на негативни информации и критички мислења во врска со политичките фигури и јавните службеници, како и правото на публиката да ги прими ваквите информации.

II. Слобода за критикување на државните или јавните институции

Државата, владата или која било друга институција од извршната, законодавната или судската област може да подлежат на критики во медиумите. Поради својата доминантна позиција, овие институции како такви не треба да бидат заштитени со кривичниот закон во однос на изјави на клевети или навреди. Меѓутоа, онаму каде што овие институции уживаат таква заштита, оваа заштита треба да се применува на ограничувачки начин, и во сите околности да се избегнува нејзината примена за ограничување на правото на критика. Поединците кои ги претставуваат овие институции остануваат заштитени како поединци.

III. Јавна дебата и надзор врз политичките фигури

Политичките фигури одлучиле да ја побараат довербата на јавноста и прифатиле да бидат подложени на јавна политичка дебата, а со тоа и на близок надзор од јавноста и, потенцијално на големи и силни јавни критики преку медиумите во однос на начинот на кој ги извршуваат своите функции.

IV. Надзор од страна на јавноста во однос на јавните службеници

Јавните службеници мора да прифатат дека ќе бидат подложени на јавен надзор и критика, особено преку медиумите, во однос на начинот на кој ги извршуваат своите функции, сè додека тоа е потребно за да се обезбеди транспарентност и одговорно извршување на нивните функции.

⁷ Декларација за слобода на политичката дебата во медиумите усвоена од Комитетот на министри на Советот на Европа на 12.02.2004, достапна на: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=118995&Site=CM> (пристап на 22.09.2014)

V. Слобода за сатира

Хумористичниот и сатиричниот жанр, во согласност со заштитата од член 10 од Конвенцијата, дозволува поширок степен на преувеличување, па дури и провокација, сè додека јавноста не е погрешно наведена во однос на фактите.

VI. Репутација на политичките фигури и јавните службеници

Политичките фигури не треба да уживаат поголема заштита на нивната репутација и другите права во споредба со другите поединци, поради што не треба да се изрекуваат построги санкции според домашното право против медиумите кога тие ги критикуваат политичките фигури. Ова начело, исто така, важи и за јавните службеници - отстапките се дозволени само кога тие се строго потребни за да им се овозможи на јавните службеници да ги извршуваат своите функции на соодветен начин.

VII. Приватност на политички фигури и јавни службеници

Приватниот живот и семејниот живот на политичките фигури и јавните службеници треба да бидат заштитени во однос на медиумското известување според член 8 од Конвенцијата. Сепак, информациите во врска со нивниот приватен живот може да бидат дисеминирани кога станува збор за директна јавна загриженост за начинот на кој ги извршувале или ги извршуваат своите функции, притоа земајќи ја предвид потребата од избегнување на непотребна повреда на трети страни. Кога политичките фигури и јавните службеници го свртуваат вниманието на јавноста кон делови од нивниот приватен живот, медиумите имаат право таквите делови да ги изложат на надзор.

VIII. Корективни мерки во однос на прекршувањата од страна на медиумите

Политичките фигури и јавните службеници треба да имаат пристап само до оние правни лекови против медиумите кои ги имаат и приватните лица во случај на прекршување на нивните права од страна на медиумите. Обесштетувањата и казните за клеветата или навреда мора да бидат разумно пропорционални со прекршувањето на правата или на репутацијата на другите, земајќи ги предвид сите можни ефективни и соодветни доброволни корективни мерки кои се дадени од страна на медиумите и се прифатени од страна на засегнатите лица. Клеветата или навредата од страна на медиумите не треба да резултираат со казна затвор, освен ако поради сериозноста на прекршувањето на правата или на репутацијата на другите таквата казна не е строго потребна и пропорционална, особено кога има сериозна повреда на другите основни права преку изјави на клеветата или навреда во медиумите, како што е говорот на омраза.

Препорака CM/Rec (2011) 7 за нов концепт на медиумите⁸

Во оваа Препорака е даден следниот показател за говорот на омраза:

„Медиумите треба да се воздржат од пренесување на говор на омраза и на друга содржина која поттикнува насилство или дискриминација од каква било причина. Потребно е посебно внимание во однос на субјектите кои работат со колективни онлајн споделени простори кои се дизајнирани да ја опеснат интерактивната масовна комуникација (или масовната комуникација од севкупен аспект). Тие треба да внимаваат при употребата и уредничкиот одговор на изразувањата мотивирани од расистички, ксенофобични, антисемитистички, мизогини, сексистички или други предрасуди. Од учесниците во новиот медиумски екосистем може да се бара (со закон) да ги пријават кај надлежните власти криминалните закани за насилство базирани на расна, етничка, верска, родова или друга основа за кои ќе дознаат.“

Од друга страна, медиумите може да обезбедат балансирана (или позитивна) слика за различните групи кои го сочинуваат општеството и да придонесат кон културата на толеранција и дијалог. Освен во случаите пропишани со закон, со почитување на одредбите од Европската конвенција за човекови права, ниту една група во општеството не треба да биде дискриминирана во однос на примената на правото на здружување кое, во новиот медиумски екосистем, вклучува онлајн здружување.

⁸ Препорака CM/Rec(2011) 7 од Комитетот на министри од земјите членки за новиот концепт за медиуми, усвоена на 21.09.2011, достапна на: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1835645&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383> (пристап на 22.09.2014) accessed 22nd September 2014).

Дополнителен протокол кон Конвенцијата за „компјутерски криминал“⁹

Во Дополнителниот протокол кон Конвенцијата има важна дефиниција за „расистички и ксенофобичен материјал“ која вели:

„За потребите на овој Протокол, „расистички и ксенофобичен материјал“ значи каков било пишан материјал, каква било слика или какво било друго претставување на идеи или теории, со кои се застапува, промовира или поттикнува омраза, дискриминација или насилство против кој било поединец или група на поединци, врз основа на раса, боја, потекло или национална или етничка припадност, како и религија ако се користи како оправдување за кој било од овие фактори.“

Политичките фигури и јавните службеници треба да имаат пристап само до оние правни лекови против медиумите кои ги имаат и приватните лица во случај на прекршување на нивните права од страна на медиумите. Обесштетувањата и казните за клевета или навреда мора да бидат разумно пропорционални со прекршувањето на правата или на репутацијата на другите, земајќи ги предвид сите можни ефективни и соодветни доброволни корективни мерки кои се дадени од страна на медиумите и се прифатени од страна на засегнатите лица. Клеветата или навредата од страна на медиумите не треба да резултираат со казна затвор, освен ако поради сериозноста на прекршувањето на правата или на репутацијата на другите таквата казна не е строго потребна и пропорционална, особено кога има сериозна повреда на другите основни права преку изјави на клевета или навреда во медиумите, како што е говорот на омраза.

⁹ Дополнителен Протокол кон Конвенцијата за интернет криминалот во однос на криминални дејствија од расистичка и ксенофобична природа сторени преку компјутерски системи CETS No.: 189, достапна на: <http://www.conventions.coe.int/treaty/EN/treaties/html/189.htm> (пристап на 22.09.2014)

4. Македонската регулаторна законска рамка за медиуми во однос на говорот на омраза

Потребно е да се истакне дека македонската регулаторна рамка ги следи насоките од Европската конвенција за човекови права за регулирање на говорот на омраза преку управното, граѓанското и кривичното право.

4.1 Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги¹⁰

Членот 4 од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (во понатамошниот текст „Закон“) пропишува дека „надлежен орган за прашања според овој Закон е Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (во понатамошниот текст АВМУ).

Членот 48 од Законот, кој во декември 2018 година и во јули 2013 година беше значајно дополнет во однос на прашањето за говорот на омраза, во ставовите (1) и (2) во кои се утврдени посебните забрани за говорот на омраза, на начин каде што аудио и аудиовизуелните медиумски услуги не смеат да содржат програми или видео или аудио и аудиовизуелни комерцијални комуникации што ќе:

1. претставуваат закана за националната безбедност,
2. повикуваат на насилно уривање на уставниот поредок во Република Северна Македонија,
3. повикуваат на воена агресија или вооружен конфликт,
4. содржат содржина чие што распространување се состои од незаконска активност, вклучувајќи јавни провокации за вршење на тероризам, прекршоци во однос на детска порнографија и прекршоци поврзани со расизам и ксенофобија,
5. поттикнуваат и шират дискриминација, нетолерантност, насилство или омраза по основ на раса, боја на кожата, потекло, националност или етничка припадност, пол, род, сексуална ориентираност, родов идентитет, припадност на маргинализирана група, јазик, државјанство, општествена средина, религија или религиозни убедувања, политичка определба, други идеали, инвалидност/попреченост, возраст, семеен или брачен статус, имотна состојба,

¹⁰ Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, достапен на: <https://avmu.mk/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D0%B7%D0%B0-%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%BE-%D0%B8-%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B7%D1%83%D0%B5%D0%B%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%83%D0%BC/>

здравствена состојба, личен капацитет и општествен статус, или кои било други основи.

Член 48, став 3 пропишува дека:

Посебните забрани наведени во ставовите (1) и (2) од членот 48 се во согласност со праксата на Европскиот суд за човекови права.

Со оваа одредба, Агенција е овластена да ја користи судската пракса на Европскиот суд за човекови права во секоја донесена одлука и во согласност со овој Водич.

(Не)почитувањето на член 48 е пропишано како една од правните основи според која Агенцијата може да преземе соодветни мерки за привремено ограничување на слободата за прием или реемитување на аудио и аудиовизуелни медиумски услуги од други држави (во согласност со условите и постапката наведени во член 45 од Законот).

Во случај кога давателот на аудиовизуелните медиумски услуги под надлежност на земја членка на Европската Унија ги прекршува одредбите пропишани со македонскиот закон, а кои се построги и подетални отколку пропишаните во предметната земја / држава на ЕУ, Агенцијата има право да побара од предметниот давател на услуги да ги почитува одредбите пропишани со член 48 (покрај останатите).

Посебните забрани пропишани со член 48, исто така, мора да се почитуваат и од давателите на услуги платформи за споделување на видеа под македонска јурисдикција, како што е пропишано со членовите 144-в, став (1), алинеи 2 и 3 и 144-г, ставови (2), (4) и (5).

Имено, според член 144-в, давателите на услуги платформи за споделување на видеа „мора да преземат посебни мерки за заштита...“:

“...- на општата јавност од програми, видеа создадени од корисници и аудиовизуелни комерцијални комуникации што шират, поттикнуваат и/или креираат јасен и директен ризик за поттикнување на омраза, насилство или дискриминација кон лица или групи по основ на раса, потекло, национално или етничко потекло, пол, род, сексуална ориентација, родов идентитет, членство во маргинализирана група, јазик, националност, социјално потекло, религија или религиозни убедувања, различна идеологија, попреченост, возраст, семеен или брачен статус, материјална состојба, здравствена состојба, лична карактеристики и социјален статус или кои било други основи и

- општата јавност од програми, видеа создадени од корисници и аудиовизуелни комерцијални комуникации чие што распространување содржи дело на криминален прекршок според Кривичниот законик, вклучувајќи јавни провокации за сторување на тероризам, прекршоци што се однесуваат на детската

порнографија и кривични дела поврзани со расизам и ксенофобија, во согласност со член 48 од овој Закон “.

Член 144-г пропишува дека:

“(2) Доколку давателот на услугата платформа за споделување на видеа има знаење за присуство на содржина специфицирана во член 144-в, истиот има обврска веднаш да ги отстрани програмата, видеата создадени од корисници или аудиовизуелните комерцијални комуникации од платформата или да го блокира пристапот до истата...

(4) За да можат да ги нудат своите услуги, давателите на услугата платформа за споделување видеа ќе пропишат соодветни мерки за превенција од распространување на содржина наведена во член 48 од овој Закон, како и забраната според член 144-в од овој Закон.

(5) Мерките наведени во ставовите ... (2) ...и (4) треба да вклучуваат:

...

- утврдување и функционирање на лесно употребливи системи што ќе им овозможат на корисниците на платформите за споделување видеа да ја рангираат содржината според наведеното во член 144-в од овој Закон;

- утврдување и функционирање на транспарентни и корисничко-ориентирани механизми за корисниците на платформата за споделување видеа за лесно пријавување или обележување за давателот на услугата платформа за споделување видеа на содржините понудени на неговата платформа според наведеното во член 144-в од овој Закон;

- утврдување и функционирање на системи преку кои давателите на услугата платформи за споделување видеа ќе им објаснат на корисниците на платформите за споделување видеа кој е ефектот од пријавувањето и обележувањето според наведеното во алинеја 4;

- утврдување и функционирање на транспарентни, лесно употребливи и ефективни процедури за постапување и донесување на одлука поврзани со жалбите од корисниците поднесени до давателот на услугата платформа за споделување видеа во однос на спроведувањето на мерките наведени во алинеите 4 и 5 од овој член;

- обезбедување на ефективни мерки за медиумска писменост и алатки, како и запознавање на корисниците со таквите мерки и алатки “.

Законот овозможува јасна надлежност од страна на Агенцијата за санкционирање на говорот на омраза. Надлежноста е утврдена во член 6 (надлежности), каде што став (1), алинеја 4 пропишува дека регулаторното тело ќе „преземе мерки во согласност со овој Закон во случаи на прекршување на

одредбите пропишани со овој Закон или со подзаконските акти усвоени од регулаторот, како и на барањата и обврските што произлегуваат од дозволите".

Согласно член 23, доколку Агенцијата утврди прекршување на одредбите од овој Закон, како и на усвоените подзаконски акти, исто така и на условите и обврските пропишани во дозволите и во други акти на Агенцијата, Советот на Агенцијата може против издавачот на медиум, давателот на аудиовизуелна услуга по барање, давателот на услуга платформа за споделување видеа или против операторот на електронска комуникациска мрежа што реемитува програмски услуги да ги преземе следните мерки:

2. да донесе одлука за издавање на писмена опомена;
3. да поднесе барање за покренување на прекршочна постапка во случаи кога и покрај издадената писмена опомена, истиот прекршок се повторува во текот на годината;
4. да донесе одлука за одземање на дозволата, или
5. да донесе одлука за спроведување на постапка за бришење од соодветниот регистар во согласност со закон.

Пред донесувањето одлука за изрекување писмена опомена, Советот мора да побара писмено изјаснување од издавачот на медиум во однос на сторениот прекршок. Пред донесувањето на одлука за одземање на дозволата или за спроведување на постапка за бришење од соодветниот регистар, Советот е должен да одржи јавна расправа за време на која претставникот на медиумот ќе даде образложение и аргументи за активностите и причините што довеле до постапки за соочување со ваквите мерки против него.

Последно, Законот предвидува казните да бидат изречени од Судот доколку се прекршат членовите 48, 144-в и 144-г.

Членот 147 пропишува казна од 1.000 евра до 5.000 евра за правно лице и 500 евра за лицето одговорно за програмата, како и 250 евра за физичко лице или трговец поединец за прекршување на членот 48¹¹.

Членот 148 пропишува казна од 2.500 евра до 3.000 евра и 250 евра за лице одговорно за програмата, за одговорното лице во правниот субјект, физичкото лице или трговец поединец за прекршување на членовите 144-в и 144-г од Законот.

¹¹ Оваа казна е воведена со Законот за дополнување на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги („Службен весник на Република Македонија“, бр. 247 . 18)

4.2 Закон за медиуми¹²

Втор дел од законодавството што го регулира медиумскиот простор е Законот за медиуми (усвоен во 2013 година, а дополнет во 2014 и 2024 година).

Споменатиот закон се однесува на медиумите општо, а не само на аудио и аудиовизуелните медиумски услуги и гарантира (член 3) дека слободата на изразување и слободата на медиумите е загарантирана, а последното особено вклучува: „слобода за изразување на мислења, независност на медиумите, слобода за прибирање, истражување, објавување, селектирање и емитување на информации со цел информирање на јавноста, плурализам и медиумска разновидност, слобода на проток на информации и отвореност на медиумите кон разновидни мислења, убедувања и содржина, пристап до јавни информации, почитување на човековата индивидуалност, приватност и достоинство, слобода за утврдување на правни лица за обезбедување на јавни информации, објавување и разнесување на печатен медиум и други домашни и странски медиуми, продукција и емитување на аудио и аудиовизуелни програми, како и други електронски медиуми, независност на уредникот, новинарот, авторите или креаторите на содржините или програмските соработници и на други лица во согласност со правилата на професијата.“

Исто така, пропишува посебни забрани (член 4) што се однесуваат на забрана за објавување и емитување на медиумска содржина со закани по националната безбедност, повик за насилно уривање на уставниот поредок, повик за воена агресија или вооружен конфликт, „поттикнување или ширење на дискриминација, нетолеранција или омраза по основ на раса, пол, религија или националност.“ Многу слично на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, така и Законот за медиуми пропишува дека овие забрани мора да се во согласност со судските одлуки од праксата на Европскиот суд за човекови права.

Со првото усвојување на овој Закон, тој беше усогласен и со Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и со Директивата од 2010 година за аудиовизуелни медиумски услуги. Секако, овие два документи еволуираа во текот на времето, па оттука потребно е и дополнување на членот 4 од Законот за медиуми.

¹² Закон за медиуми, достапен на: <https://avmu.mk/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D0%B7%D0%B0-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%83%D0%BC%D0%B8/>

5. Пристапот на Европскиот суд за човекови права во однос на говорот на омраза

Европскиот суд за човекови права е формиран во Стразбур во 1959 година од страна на земјите членки на Советот на Европа за целите на постапување по наводните прекршувања на Европската конвенција за човекови права. Истиот донесува одлуки особено врз основа на член 10 од Европската конвенција за човекови права¹³ и трипартитниот тест за тоа дали ограничувањето на слободата на изразување е пропишано со закон, е со легитимна цел и е потребно во демократското општество.

До Судот може да се обрати секое приватно лице или организација кои сметаат дека нивните човекови права се прекршени од страна на државата. Сепак, претходно треба да се исцрпат сите национални правни лекови, барањето треба да се достави во рок од шест месеци по донесувањето на конечната одлука, а прекршокот треба да е направен од страна на јавните власти¹⁴.

Иако патот до Судот понекогаш е многу долг, и може да поминат неколку години од моментот на прекршување на човековото право до поднесувањето на барањето до Судот, сепак вреди да се аплицира. Одлуката на Судот е обврзувачка за предметната држава, а оној кој ќе го добие случајот има право на надомест на трошоците и расходите. Комитетот на министри е одговорен да потврди дали државата ги презела соодветните корективни мерки заради исполнување на обврските од пресудата. Многу често, пропратни ефекти од одлуката на Судот се модификација на националното законодавство, развој на правниот систем и промена во обвинителската политика.

Судот има особено тешка задача секој пат кога одмерува дали имало „говор на омраза“ во конкретен случај. Користи два пристапи кои се овозможени со Конвенцијата. Првиот пристап се базира на членот 17 што ја пропишува забраната за злоупотреба на правата:

¹³ „Секој има право на слобода на изразување. Ова право ја вклучува слободата за став во мислењето и да добива и споделува информации и идеи без вмешување / спречување од јавните органи и без разлика на границите. Овој текст не ги спречува државите за барање на лиценци за емитување, како и за телевизиските и кино институции.

“Остварувањето на овие слободи, во состав на истите се и должностите и одговорноста, може да биде предмет на вакви традиции, услови, ограничувања или казни како што се пропишани со закон и се неопходни за едно демократско општество, во интерес на националната безбедност, територијалниот интегритет или јавната сигурност, за превенција од нереди или криминал, за заштита на здравјето или моралот, за заштита на репутацијата или правата на другите, за превенција на откривање / обелоденување на информации стекнати во доверба или за одржување на власт и независност во правосудството“

¹⁴ Како да се направи правилна пријава? Погледни:

<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants> (пристап на 25.09.2014)

"Ништо во оваа Конвенција, за која било држава, група или личност не може да се толкува како предлог по основ на кое било право да биде дел од која било активност или извршување на каков било чин насочен кон уништување на кои било права и слободи пропишани тука или во нивното ограничување до повисок степен од тој што е овозможен со Конвенцијата".

Како последица, коментарите што изобилуваат со говор на омраза и ги негираат фундаменталните вредности на Конвенцијата – особено толеранцијата, социјалниот мир и недискриминацијата – се исклучени од заштита од Конвенцијата. Во такви случаи, поднесеното барање е одбиено како неприфатливо.

Вториот пристап се однесува на член 10, став 2:

„Остварувањето на овие слободи (слобода на изразување), бидејќи со себе носи и одговорност, може да се подложи на формалности, услови, рестрикции или казни определени со закон и неопходни во едно демократско општество, во интерес на националната безбедност, територијалниот интегритет или јавната сигурност, за заштита од немири или кривично дело, на здравјето или моралот, репутацијата или правата на другите, за заштита од откривање на доверливи информации или за одржување на авторитетот и непристрасноста на правосудството“.

Овој пристап е усвоен според предметниот говор што иако е говор на омраза, не е насочен кон уништување на фундаменталните вредности на Конвенцијата. Судот, проценува со трипартитен тест дали мешањето на предметниот национален орган е пропишан со закон, дали постои легитимна цел во рамките на значењето на членот 10, став 2 и како последно, дали вмешувањето било неопходно и пропорционално во демократското општество¹⁵.

Исто така, може да се случи остварување на правото за слобода на изразување да се меша во други права заштитени со Конвенцијата. Во такви случаи, Судот разгледува дали националниот орган нашол соодветен баланс помеѓу двете права при што ја задржуваат суштината во обете права. Вака конфликтни права може да биде правото на почитување на приватниот и семејниот живот пропишано со член 8 и забраната за дискриминација пропишана со член 14¹⁶.

При мерењето на говорот на омраза, Судот оценува неколку различни аспекти. Еден фактор сам по себе не е одлучувачки во одреден случај, туку самата испреплетеност меѓу разновидните фактори. Во Објаснувачкиот Меморандум во

¹⁵ За повеќе детали погледни: ЕСЧП, Водич за член 10 од Конвенцијата – Слобода на изразување, ажурирана на 31.08.2022 год., членови 61–107, достапна на: <https://rm.coe.int/guide-on-article-10-freedom-of-expression-eng/native/1680ad61d6> (пристап на 21.03.2024).

¹⁶ Исто, членови 108–112.

состав на Препораката CM/Res (2022) 16 за справување со говорот на омраза именувани се следните фактори (член 32):¹⁷

- содржината на говорот (Лерој против Франција, бр. 36109/03, 02.10.2008 год., од член 38)

- политичкиот и социјалниот контекст во периодот кога говорот на омраза се случил (Лерој против Франција, цитиран погоре, од член 38); Делфи АС против Естонија, бр. 64569/09, 16.06.2015 год., членови 142 – 146; Преинчек против Швајцарија, бр. 27510/08, 15.10.2015 год., член 205 Делфи АС против Естонија, бр. 64569/09, 16.06.2015, членови 142-146; Перинчек против Швајцарија, бр. 27510/08, 15.10.2015, член 205);

- намерата на говорникот (Јерсилд против Данска, бр. 15890/89, 23.09.1994, членови 31 – 37);

- улогата и статусот на говорникот во општеството (Ферет против Белгија, бр. 15615/07, 16.06.2009, од член 63 понатаму);

- начинот на негово распространување (Сава Терентјев против Русија, бр. 10692/09, 28.08.2018, член 79; Делфи АС против Естонија, цитирано погоре, член 110; Стомакин против Русија, бр. 52273/07, 09.05.2018, член 131; и Јерсилд против Данска, цитирано погоре, членови 32-33);

- начинот на кој изјавите се направени и нивниот обем – директен или непосреден – што води до штетни последици, вклучувајќи и фактичко случување (Перинчек против Швајцарија, цитирано погоре, член 205; Сава Терентјев против Русија, цитирано погоре, членови 32-33);

- природата и големината на публиката (Вејделанд и други против Шведска, бр.1813/07, 09.02.2012, членови 51-58; Лилиедал против Исланд бр. 29297/18, 11.06.2020, членови 38-39);

- карактеристиките на целната група, на пример, големината, степенот на хомогеност, посебната ранливост или историја на стигматизам, како и позицијата наспроти општеството во целост (Будинова и Чапразов против Бугарија, бр. 12567/13, 16.02.2021 год., член 63).

Еден аспект што треба да се земе предвид е балансот меѓу контекстот на изразувањето и неговата содржина. Покрај тоа, Судот ја оценува функцијата на подносителот на барањето и неговата/нејзината улога во општеството, каде е направено изразувањето, во која форма. Некои од судиите на Судот отворено даваат поголемо значење на контекстот отколку на содржината кога го одмеруваат

¹⁷ Достапно на: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a6891e (пристап на 21.03.2024год.)

говорот на омраза¹⁸. Меѓутоа, во сите случаи ЕСЧП сугерира дека ширењето на говорот на омраза со употреба на масовните медиуми може да биде **попроблематично**¹⁹ отколку говорот на омраза во поезија, книги, постери, брошури, итн.

Кога станува збор за правењето разлика меѓу политичарот и приватното лице, Судот е на став дека „границите на прифатливата критика се пошироки кога целта е политичар отколку кога се работи за приватно лице“²⁰. Поради тоа, политичарите треба да покажат поголем степен на толеранција за критиките што ги добиваат од новинарите и од општата јавност.

Ставот на Судот во врска со случаите на „говор на омраза“ кои вклучуваат верски чувства е следниот: *„оние кои ќе одлучат да ја употребат слободата за манифестирање на својата религија, без оглед на тоа дали истото го прават како припадници на верско мнозинство или малцинство, не може разумно да очекуваат дека ќе бидат ослободени од секоја критика! Тие мора да го толерираат и прифатат негирањето од страна на другите на нивното верско убедување, па дури и пропагирањето од страна на други на доктрини кои се спротивни на нивната вера“*. Кај повеќето одлуки, Судот пресудил дека „нема прекршување на членот 10“ и сметал дека ограничувањето на слободата на изразување од страна на предметната држава било потребно за да се заштитат правата на другите. Во други случаи, ЕСЧП утврдил дека нема прекршување на слободата на изразување и прифатил дека одредени изразувања кои можеби биле „шокантни“ или „навредливи“ не треба да бидат ограничени сè додека не се непотребно навредливи, навредливиот тон не е директно насочен кон конкретни верници, изразувањето не е навредливо ниту за верниците ниту во однос на светите симболи, не ги повредиле правата на верниците за манифестирање или практикување на својата религија и не ја деградирале нивната вера и конкретно, истите не поттикнале непочитување, омраза или насилство.

Судот одлучил дека ограничувањата на слободата на изразување се прифатливи само „ако се одговор на „неодложна општествена потреба“, и ако употребените средства се сразмерни со предвидената легитимна цел. Сепак, навел дека во ова националните власти уживаат одредено „дискреционо право“, што варира од случај до случај, и што во секој случај ЕСЧП ќе го надгледува. Исто така, ЕСЧП утврдил дека член 10 важи не само за „информациите“ или „идеите“ кои поволно се примаат или не се сметаат за навредливи или пак се сметаат за

¹⁸ За повеќе детали погледни: Марио Оитхајмер заштита на слободата за изразување: „Предизвикот во однос на говорот на омраза во судските одлуки / праксата на Европскиот суд за човекови права“, Карлозо журнал за меѓународно и компаративно право, 09.11.2009 год., страница 15

¹⁹ Исто, страница 14

²⁰ Прирачник на Советот на Европа за говорот на омраза, Листа на факти, Совет на Европа, ноември 2008, страница 4.

индиферентни, туку и за „оние кои ја навредуваат, шокираат или ја вознемируваат државата или кој било дел од населението“²¹.

Друг факт кој Судот сериозно го зема предвид е дали „говорот на омраза“ е кажан во текот на програма во живо. Судот особено разгледува дали авторот имал шанса да го коригира јазикот што го употребил. Поради тоа, во случај на вербални изјави дадени во текот на ТВ дебата во живо, Судот истакнува дека подносителот на барањето немал можност да ги „преформулира, . . . , пречисти или . . . повлече истите пред да отидат во јавност“²². Овој формат на дебата дозволува „размена на мислења, па дури и расправа на таков начин што изразените мислења создаваат меѓусебна противтежа, а дебатата го задржува вниманието на гледачите“²³. Судиите на Судот секогаш имаат предвид дека постои ризик медиумите да „станат средство за дисеминација на говорот на омраза и промовирање на насилство“²⁴.

²¹ Исто, страница 3.

²² За повеќе детали, погледни: Марио Оитхајмер, Заштита на слободата за изразување: „Предизвик за судските одлуки / праксата на Европскиот суд за човекови права во однос на говорот на омраза“, Кардозо журнал на меѓународното и компаративното право, 09.11.2009, страница 14

²³ Исто

²⁴ За повеќе детали, погледни: случајот на Сурек и Оздемир против Турција

6. Прецедентно право на Европскиот суд за човекови права за „говорот на омразата“

Македонскиот парламент ја ратификуваше Европската конвенција за човекови права во 1997 година, со што го прифати не само спроведувањето на Конвенцијата, туку и прецедентното право на Европскиот суд за човекови права. Понатаму, член 48 од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, во став 2, пропишува дека „посебните забрани од став (1) од овој член ќе бидат во согласност со праксата на Европскиот суд за човекови права“. Оттука, овде ќе бидат претставени некои од случаите што се темел на судската пракса. Судот има многу случаи што може да се корисни кога станува збор за утврдување на баланс помеѓу слободата за изразување и злоупотребата на истата. Сепак, не сите од тие случаи може да се опишат овде, а ниту може да се обезбеди една сеопфатна листа на судските одлуки. Но и покрај тоа, листа со податоци што се потребни за добивање повеќе информации за гореспоменатото, како и за други случаи е овозможено како Прилог кон овој Водич. Податоците во однос на подолу опишаните случаи се обележени со *.

Сите случаи се достапни на официјалната веб-страница на Европскиот суд за човекови права и во голем број публикации кои ги содржат најважните и највлијателните пресуди²⁵.

1. Хендисајд (Handyside) против Обединетото Кралство

Во пресудата за случајот Хендисајд против Обединетото Кралство, Судот утврди дека забраната наметната од страна на британските власти според Законот за непристојни публикации врз книгата насловена *Малиот црвен учебник (Little Red School Book)* е во согласност со исклучокот утврден во член 10, став 2, во врска со заштитата на моралот. Судот понатаму ја истакна важноста на слободата на изразување во едно демократско општество, наведувајќи:

„Слободата на изразување сочинува еден од клучните основи на таквото општество, еден од основните услови за негово напредок и за развојот на секој човек. Според член 10, став 2, таа се применува не само за „информациите“ или „идеите“ кои се примаат поволно или се сметаат за ненавредливи или индиферентни, туку и за оние кои ја навредуваат, шокираат или вознемируваат државата или некој дел од населението.

²⁵ Како што се: ЕСЧП, Листа на факти за говорот на омраза, ноември 2023, достапно на: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_hate_speech_eng (пристап на 19.05.2024); за подетални информации, исто погледни: ЕСЧП, Водич за член 10 од Европската Конвенција за човекови права – Слобода на изразување, ажуриран на 31.08.2022, достапно на: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_10_ENG (пристап на 19.05.2024)

Таки се барањата на плурализмот, толеранцијата и широкото сфаќање и без нив нема демократско општество".

Ова е најцитираниот случај досега, и во него Судот за првпат ја наведува фундаменталната улога на слободата на изразување во сите демократски општества, истакнувајќи дека слободата на изразувањето е „еден од клучните темели“ на демократското општество. Исто така, Судот истакна дека таа слобода „сочинува . . . еден од основните услови за неговиот напредок и за развојот на секој човек“. Овој пристап повлекува високо ниво на заштита за „информациите“ или „идеите“ кои се примаат поволно или се сметаат за ненавредливи или индиферентни, како и за оние кои ја навредуваат, шокираат или вознемируваат државата или некој дел од населението“.

Со пресудата за Хендисајд против Обединетото Кралство дефинитивно се постави камен- темелникот за заштитата на политичкиот говор кој се дефинира како говор „кој значително придонесува кон размената на информации и идеи во едно демократско општество“, и има силна заштита од Судот. Поради тоа, Судот поскоро ќе прифати ограничувања кои се наметнуваат врз други видови говори отколку ограничувања на политичкиот говор.

2. Јерсилд (Jersild) против Данска

Подносителот на барањето, новинар, направил документарен филм кој содржел извадоци од телевизиско интервју што го спровел со три членови на групата млади лица кои себеси се нарекувале „Зелени јакни“ („Greenjackets“), и кои изјавувале навредливи и понижувачки забелешки за имигрантите и етничките групи во Данска. Подносителот бил обвинет за помагање и поттикнување на ширењето расистички забелешки. Тој тврдел дека постои прекршување на неговото право на слобода на изразување.

Судот направил разлика меѓу членовите на групата „Greenjackets“, кои давале отворени расистички забелешки, и г-динот Јерсилд кој сакал да ја изложи, анализира и објасни оваа конкретна група млади лица и да ги разгледа „посебните аспекти на прашањето кое веќе било предмет на голема јавна загриженост“. Документарниот филм, како целина, немал цел да пропагира расистички мислења и идеи, туку да ја информира јавноста за едно општествено прашање. Следствено, Судот заклучи дека има прекршување на член 10 (слобода на изразување).

3. Муслум Гундуз (Muslum Gunduz) против Турција

Во овој случај беше иницирана кривична постапка против Г-дин Гундуз по неговото појавување, во својство на лидер на Тарикат Аџменди (Tarikat Aczmendi) - заедница која себеси се опишува како исламистичка секта, на телевизиска програма емитувана од каналот ХББ (НВВ). Програмата беше емитувана во живо на 12 јуни 1995 г. и траеше приближно четири часа. На 1 април 1996 г., Државниот суд за безбедност одлучи дека тој е виновен за поттикнување на луѓето кон омраза и непријателство врз основа на разликата базирана на религија, и го осуди на две години затвор и парична казна.

Судот утврди дека тој ги опишал современите секуларни институции како „безбожни“, ги критикувал секуларните и демократските начела, отворено повикувал на воведување на шеријатот. Г-динот Гундуз доставил жалба до ЕСЧП наведувајќи дека кривичната пресуда против него го прекршува член 10 од Конвенцијата.

Судот утврди дека прогласувањето на подносителот на барањето за виновен претставувало мешање во неговото право на слобода на изразување. Таквото мешање било пропишано со турскиот Кривичен законик, и истото имало легитимна цел – да спречи неред или криминал и да го заштити моралот и правата на другите.

Предметниот „говор на омраза“ бил изјавен во програма во живо и се однесувал на секта чии следбеници го привлекле вниманието на јавноста. Г-динот Гундуз, со чии идеи јавноста веќе била запознаена, бил поканет во програмата за да ја претстави сектата и нејзините неконформистички гледишта, вклучувајќи го и мислењето дека демократските вредности се некомпатибилни со концептот на исламот. Темата беше предмет на широка дебата во турските медиуми и претставуваше проблем од општ интерес. Дел од коментарите за кои домашните судови го беа осудиле подносителот на барањето навистина покажуваа дека тој има бескомпромисен став кон, и длабоко незадоволство од, современите институции во Турција. Меѓутоа, тие не можат да се сметаат за повик на насилство или за „говор на омраза“ базирани врз верска нетрпеливост. Покрај тоа, од аспект на контекстот во кој тие биле дадени, при одмерување на спротивставените интереси на слободата на изразување и заштитата на правата на другите за да се утврди дали вмешувањето било потребно за целите на член 10 (2), турските судови требале повеќе тежина да дадат на фактот дека подносителот на барањето бил активно ангажиран во жива јавна дебата.

Поради тоа, Судот без сомнение потврдил дека предметниот говор пропагирал, поттикнувал или оправдувал омраза базирана на нетрпеливост, и не ја ужива заштитата на Судот од член 10. Меѓутоа, според мислењето на Судот, само бранењето на шеријатот, без да се повикува на употреба на насилство за негово воспоставување, не може да се смета за „говор на омраза“. Од аспект на контекстот, Судот утврдил дека не е убедливо потврдено дека ограничувањето било

потребно. За целите на член 10, немало доволно причини за да се оправда вмешувањето во правото на слобода на изразување на подносителот на барањето. ЕСЧП утврди прекршување на член 10 од Конвенцијата.

Како заклучок за случајот: иако забраната за говорот на омраза е пропишана со закон, и иако Судот се согласил со турскиот суд дека забраната на програмата е во согласност со турските закони, и заклучил дека националните судови имале легитимна цел кога ја забраниле програмата – Судот сепак утврдил дека самата забрана не била потребна во едно демократско општество. За целите на член 10, немало доволно причини за да се оправда вмешувањето во правото на слобода на изразување на подносителот на барањето. ЕСЧП утврди прекршување на член 10 од Конвенцијата.

Како заклучок за случајот: иако забраната за говорот на омраза е пропишана со закон, и иако Судот се согласил со турскиот суд дека забраната на програмата е во согласност со турските закони, и заклучил дека националните судови имале легитимна цел кога ја забраниле програмата – Судот сепак утврдил дека самата забрана не била потребна во едно демократско општество.

4. Делфи АС против Естонија (Delfi AS v. Estonia)

Во пресудата за случајот на Делфи АС против Естонија, Судот пресудил дека не постои прекршување на членот 10 и дека судовите на Естонија донеле правилна одлука со пресуда за одговорност од страна на Делфи АС.

Главниот проблем во овој случај се обврските и одговорноста од страна на интернет порталите за вести, што обезбедуваат, на комерцијална основа, платформа за корисничко-генерирани коментари на претходно објавена содржина. Подносителот на пријавата, Делфи АС, оператор на портал за комерцијални информации, се спротивставил за понесување на одговорност по основ на навредливите коментари (пр., „Државата Естонија, водена од губриња (и) финансирана од губриња, секако не ги превенира или казнува анти-социјалните дела сторени од губриња) објавени од читатели под еден од нивните онлајн информативни текстови за компанија за превоз.

Судот заклучил дека определувањето на одговорност за Делфи од страна на судовите на Естонија сочинува оправдана и пропорционална рестрикција за предметниот портал по основ на слободата на изразување. Гореспоменатото се должи, претежно заради екстремната природа, на коментарите што биле објавени како реакција на текст објавен од страна на Делфи на својот професионално раководен и комерцијален информативен портал. Дополнително, чекорите преземени од страна на Делфи за брзо отстранување на навредливите коментари по нивното објавување, се сметало за недоволно.

Случајот на Делфи не опфаќа други интернет форуми каде што коментарите од трети лица може да се распространуваат, како што се интернет таблите со ознаки или социјалните мрежи.

5. Маџар Тарталомцолгалтаток Егиесулете и Индекс.ху ЗРТ против Унгарија (MAGYAR TARTALOMSZOLGÁLTATÓK EGYESÜLETE AND INDEX.HU ZRT V. HUNGARY)

Во пресудата во случајот на Маџар Тарталомцолгалтаток Егиесулете и Индекс.ху Зрт против Унгарија, Судот оценил прекршување на член 10, односно унгарските судови не биле во право кога пресудиле дека Маџар Тарталомцолгалтаток Егиесулете и Индекс.ху се одговорни за содржината на коментарите според содржината што ја споделувале или што била генерирана.

Подносителите на пријавата (самостојно регулаторно тело за даватели на интернет содржина - Маџар Тарталомцолгалтаток Егиесулете и порталот за вести Индекс.ху Зрт) споделувале содржина и повремено самите вршеле генерирање, давајќи им можност на корисниците да коментираат. Централно место во овој случај било дали подносителите на пријавата се одговорни за вулгарните коментари објавени онлајн.

Обата подносиители на пријавата се спротивставиле на одлуката од унгарските судови за понесување на одговорност за коментари со критика кон деловната пракса на веб страниците за недвижности. Судот оценил дека порталите за вести имаат делумна одговорност за коментарите.

Сепак, Судот утврдил грешка во недостаток на правилен тест за балансирање. Унгарските судови не успеале соодветно да ја измерат тежината на правото за слобода на изразувањето на подносителите на пријавата наспроти тежината на правото за репутација на веб страниците за недвижности. Имено, судовите автоматски ги прогласиле коментарите за незаконски без притоа да го проценат нивното вистинско влијание за репутацијата на веб страниците.

Овој случај се разликува од пресудата во случајот на Делфи АС против Естонија. Овде, иако коментарите се навредливи, нема присуство на говор на омраза или насилство како во случајот на Делфи. Дополнително, Индекс.ху, како голем медиум има економски интерес, додека МТЕ е непрофитна организација со незначителна економска вклученост.

6. Санчез против Франција (Sanchez v. France)

Во случајот на Санчез против Франција, Судот во пресудата оценува дека со обвинението против подносителот на пријавата за бришење на незаконските

коментари на Фејсбук (Facebook) без одлагање не е прекршено неговото право на слобода за изразување.

Подносителот на пријавата е локален политичар на француската партија „Расемблемент национал“ (“Rassemblement National”). Бил парично казнет од француските судови за поттикнување на омраза и насилство кон муслиманите затоа што не избришал исламофобични коментари од трети лица на неговиот профил на Фејсбук „зидот“. Откако станал свесен за постоењето на исламофобични коментари, подносителот на пријавата ги повикал корисниците да бидат повнимателни за содржината на своите коментари.

Судот, во пресудата оценил дека не постои прекршување на членот 10. Согласно „должностите и одговорноста“ каде што член 10 може да се примени врз говорникот во определени околности, Судот ја истакнал одговорноста од страна на политичарите кога на своите профили отвораат јавен форум достапен за општата јавност. Одговорноста на сопственикот на профилот е компатибилна со член 10 се додека одговорноста од трети лица кои објавувале коментари на омраза е осигурена, исто така. Судот го истакнал ризикот од тортура доколку сопственикот на профилот не подлежи на одговорност. Последователно, Судот изготвил неколку фактори за определување на тежината на одговорност од страна на сопственикот на профилот. Овие фактори вклучувале (покрај останатите): природата и контекстот на коментарите; бројот на корисници на профилот; знаење за коментарите на омраза од трети лица; и статусот на сопственикот на профилот како јавна личност.

Во сооднос со пресудата изречена во случајот на Делфи АС против Естонија (Delfi AS v. Estonia), Судот зазел став дека Фејсбук „зидот“ на подносителот на пријавата не може да се спореди со „голем портал за вести со професионално управување на комерцијална основа“.

7. Смајик против Босна и Херцеговина (SMAJIĆ V. BOSNIA AND HERZEGOVINA)

Судот ја прогласил тужбата на г-дин Смајик против Босна и Херцеговина за неоснована. Г-динот Смајик ја обжалил пресудата во 2010 година за онлајн објави на јавниот интернет форум на веб страницата наречена Боснаисторија. Пресудата се однесувала на разговори за потенцијална воена акција против Србите што Босанците би требало да ја преземат во случај на војна и последователното одвојување на Република Српска.

Г-динот Смајик се спротивставил на пресудата дека со истата е прекршено неговото право на слобода на говор, тврдејќи дека тој само изразил мислење на јавна тема. Сепак, Судот ја прифатил одлуката на домашните судови. Судот го прифатил деталното истражување на овој случај истакнувајќи го користењето на

високо навредлив јазик кон Србите, осетлива тема во етничката слика на Босна по конфликтот.

8. Никс против Германија (NIX V. GERMANY)

Во својата пресуда, Судот изјавил дека поднесената пријава од г-дин Никс против Германија е неоснована.

Г-дин Никс ја обжалил својата пресуда во 2015 година за споделување на блог со објавена слика на германскиот СС лидер Хенрих Химлер во униформа. Германските судови донеле пресуда дека г-дин Никс го прекршил законот за забрана на поставување симболи од неуставни организации. Г-дин Никс се спротивставил на пресудата за прекршување на неговото право за слобода на изразување затоа што објавата имала за цел да протестира против дискриминацијата кон децата мигранти.

Судот оценил дека заштитата пропишана со член 10 се применува за изразување на слободата на говор и во интернет просторот, исто така. Сепак, судот исто така истакнал дека ограничувањата во слободата на говор може да се оправдани во определени околности, особено кога станува збор за „потребите во демократското општество“ (член 10 и член 2). Германската историја со нацистички симболи била значаен фактор во овој случај.

Иако наведената цел на г-дин Никс е земена предвид, со конечната одлука, Судот се согласува со Проценката на германските судови. Користењето на сликата на Химлер со свастика, особено со цел добивање на поголемо внимание, се смета за доволна правна причина за примена на законот против таквите симболи. Судот, во овој случај, заклучил дека германските органи претставиле соодветни докази за ограничување на слободата на говор на г-дин Никс. Германските судови постапиле во рамките на „маргините на разликите во правните и културните традиции“ при донесувањето на пресудата.

9. Кабоглу и Оран против Турција (KABOĞLU AND ORAN V. TURKEY)

Судот пресудил во полза на Кабоглу и Оран против Турција дека Турција го прекршила член 8.

Во случајот биле вклучени двајцата академици кои се соочиле со закани и говор на омраза преку текстови во весници по нивното поднесување на владин извештај за малцинствата и културните права. Турските судови ги отфрлиле нивните жалби цитирајќи ја заштитата на слободата на изразување за печатените текстови.

Судот ја истакнал сериозноста на нападите. Вербални навреди и закани за физички напади со цел да ги замолчат академиците, предизвикувајќи страв, вознемиреност и подложност на повреда. Судот ја препознал намерата за понижување и обесхрабрување кон нив во однос на изразување на нивните согледувања. Судот оценил дека турските судови неуспешно ја определиле тежината на нивните права. Судот истражил дали слободата на новинарското изразување ја оправдува повредата предизвикана со говорот на омраза и од потенцијалното насилство. Домашните судови недоволно соодветно го определиле балансот на односот помеѓу од една страна правата на приватност на академиците и слободата на новинарското изразување од друга страна.

Пресудата ја истакнува потребата за европските земји да ја заштитат слободата на изразување, но истовремено и да осигурат секој поединец да може да го изразува своето мислење без страв од закани или насилство.

10. Тагијев и Хусејнов против Азербејџан (TAGIYEV AND HUSEYNOV V. AZERBAIJAN)

Судот пресудил во полза на Тагијев и Хусејнов против Азербејџан по основ на прекршување на член 10 од страна Азербејџан. Случајот се однесува на двајцата подносителите на пријавата што се осудени за поттикнување на религиозна омраза и непријателство по основ на забелешки на текст за исламот во 2006 година. Во овој текст биле споредувани вредностите на Западот и Истокот каде што користениот вокабулар бил деградирачки за Исламот, а со тоа се охрабрила силна критика од религиозните групи, а тоа резултирало со издавање на необврзувачка осуда (фатва) од религиозниот водач.

Судот оценил дека има недостаток на оправданост во пресудата. Судот расправал дека текстот придонел за јавна дебата за улогата на религијата во општеството. Судот го критикувал потпирањето на само еден извештај заклучувајќи дека забелешките биле со омраза. На извештајот му недостасувал контекст како и недостаток на баланс помеѓу слободното изразување и почитување на религиозните верувања. Домашните судови не соодветно го предвиделе споменатиот баланс.

Овој случај ја истакнува важноста за заштита на слободата на говор, дури и кога станува збор за религиозен говор. Критиката и споредувањето на идеите треба да е дозволено како дел од јавниот дискурс.

11. Килин Против Русија (KILIN V. RUSSIA)

Во случајот на Килин против Русија, судот одлучил дека обвинението против подносителот на пријавата за поттикнување насилство против не-припадници на

Русија не содржи никакво прекршување на член 10 затоа што се смета „дека е потребно во демократското општество“.

Подносителот на пријавата е осуден за повикување на јавноста на насилство и етнички раздор заради овозможен пристап до видео и аудио записи преку социјална мрежа (ВКонтакте – V Kontakte). Обвинувањата против него се однесувале на објавувањето и споделувањето на видео и аудио со расистичка содржина („документирано исмејување“). Овие материјали вклучувале неонацистички теми, расно непочитување и повици за екстремизам.

Судот прифатил дека споделувањето на содржина од трети лица на платформите на социјалните медиуми е вообичаена форма на комуникација и социјална интеракција, но не секогаш истата служи за определена комуникациска цел, особено кога лицето не обезбедува каков било придружен коментар или индикации за своите ставови во однос на содржината. Исто така, судот прифатил дека ваквото споделување сепак може потенцијално да влијае врз јавната свест.

Подносителот на пријавата не обезбедил никакво објаснување зошто овој незаконски материјал бил достапен на неговиот ВКонтакте профил. Судот утврдил дека не постеле индикации дека подносителот на пријавата имал намера да биде деп од каков било јавен дискурс со самото споделување на материјалот на својот профил.

12. Ленис против Грција (LENIS V. GREECE)

Во својата одлука, судот изјавил дека пријавата на Г-дин Ленис против Грција е неоснована.

Г-дин Ленис, виш претставник на грчката православна црква бил осуден за поттикнување на омраза и дискриминација по објавувањето на хомофобичен текст на својот личен блог во декември 2025 година. Тој ја претставил хомосексуалноста како „општествен престап“, „грев“ и хомосексуалците ги нарекол „губрето на општеството“. Текстот бил преземен од неколку веб страници, новинарски организации и од платформите на социјалните медиуми. Во тоа време, грчкиот парламент бил во процес на предложување на законодавство за воведување на граѓански синдикати за исто-полови парови.

Г-дин Ленис се повикал на прекршување на неговите права за слобода на изразување според член 10. Судот, сепак, го применил членот 17 изјавувајќи дека пријавата е неоснована. Наодите укажувале дека г-дин Ленис се обидува да го злоупотреби правото за слобода на изразување за причини кои јасно се спротивни на вредностите пропишани со Конвенцијата.

Самата пресуда е значајна затоа што го обележува првиот обид за примена на член 17 во случај за хомофобичен говор на омраза.

13. Перинчек против Швајцарија (PERINÇEK V. SWITZERLAND)

Судот оценил дека подносителот на пријавата, Претседателот на турската работничка партија, не ги прекршил правата според член 17, а заклучок е донесен за прекршување на член 10.

Случајот се однесува на кривична пресуда за подносителот на пријавата по основ на јавни жестоки обвинување за геноцид врз Ерменскиот народ. Споменатиот подносител на пријавата, за време на неколку (новинарски) конференции во Швајцарија, во своите изјави го означил геноцидот како „меѓународна лага претставена од страна на империјалистите од ЕУ и САД“.

Судот определил дека лицето вклучено во дискурсот на темата од јавен интерес, како и неговите забелешки не придонесуваат кон поттикнување омраза или нетолерантност. Судот се повикал на постојните правни принципи за негирање на холокаустот. Овие принципи вклучуваат изјави што го отсликуваат холокаустот како лага или измислица. Сепак, судот истакнал дека донесената пресуда во однос на прашањето за вмешување со изјави за историски случувања е по основ од случај до случај. Оваа проценка ја разгледува природата и потенцијалното влијание на ваквите изјави во состав на контекстот во кој истите биле изречени. Судот проценил дека земјата во која лицето ги изрекол овие изјави (Швајцарија) не е окарактеризирана како високо-тензишна земја и во истата не е доведен во прашање дигнитетот на Ерменскиот народ до степен за кој е потребно кривично гонење.

7. Говорот на омраза онлајн

Во последните години, говорот на омраза сè повеќе се шири преку интернет. Превенцијата и справувањето со говорот на омраза онлајн претставува посебен предизвик, бидејќи како никогаш досега, за само неколку секунди може да биде распространет низ целиот свет.

Поврзано со ова, Препораката CM/REC (2022)¹⁶ препознава дека интернет посредниците имаат централна улога за функционирање на комуникацијата преку интернет и во онлајн просторот. Терминот интернет посредници е дефиниран како широк, разновиден и брзо-растечки спектар на учесници што го олеснуваат соодносот помеѓу физичките и правните лица на Интернет со нудење и извршување на мноштво функции и услуги. Некои овозможуваат поврзување на корисниците со Интернет, некои овозможуваат обработка на информации и податоци, или хостираат услуги за веб страници, вклучувајќи и содржина генерирана од корисници. Некои прибираат информации и овозможуваат пребарување, даваат пристап за хостирање и индекс на содржина, како и услуги креирани и/или управувани од трети лица. Некои од нив го олеснуваат продавањето на стоки и услуги, вклучувајќи и аудиовизуелни услуги и овозможуваат некои трговски трансакции вклучувајќи и плаќања. Посреднички услуги, може да понудат и традиционалните медиуми, на пример, кога на нивната платформа ќе понудат простор за содржина генерирана од корисници – како што се коментарите.

Потребно е земјите членки да ги дефинираат и опишат улогите и одговорноста на интернет посредниците, должностите и одговорноста на државните и не-државните чинители во комуникацијата поврзана со говорот на омраза. Особено процедурите и условите за отстранување на ваквите содржини, кои како и сродните правила за одговорност и отчетност пропишани за интернет посредниците, треба да бидат транспарентни, јасни и предвидливи, и предмет на соодветни постапки. Давателите на услуги треба да им го гарантираат на своите корисници правото на ефективен правен лек преку транспарентен надзор и навремен, пристапен и коректен механизам за жалби, кои на крајот се предмет на независна судска проверка.

Потребно е земјите членки со закон да утврдат дека интернет посредниците мора да преземат ефективни мерки за исполнување на своите должности и одговорност. Свкупно, законските должности и одговорности на интернет посредниците треба да се состојат од:

- Брзо процесирање на извештаите за говор на омраза;
- Отстранување на говорот на омраза без одложување;

- Образложување на причините за донесените одлуки на засегнатите поединци и институции;
- Обезбедување докази за говорот на омраза забранет според кривичното право;
- Пријавување на случаите на говор на омраза кои претставуваат кривично дело кај надлежните органи;
- Префрлање на нејасните и комплексни случаи кај само-регулаторните и ко-регулаторните тела;
- Преземање привремени мерки како што се деприоритизација или контекстуализација.

При осмислувањето, толкувањето и применувањето на законската рамка која се однесува на одговорноста на интернет посредниците, земјите членки треба да ги имаат предвид основните разлики во големината, природата, функцијата и организациската структура на интернет посредниците. Дополнително, законодавството во земјите членки во однос на говорот на омраза треба да содржи правила и процедури за ефективна соработка помеѓу државните и не-државните чинители, систем за откривање на информации за претплатникот, извештаи за говорот на омраза и од страна на земјите членки и од интернет посредниците, како и обврски за редовни проценки и подобрување на системите за модерирање на содржината.

Во согласност со Препораката CM/REC (2022) 16, Судот ја препознава клучната улога на Интернетот во распространување на незаконскиот говор, вклучувајќи штетни коментари, говор на омраза и говор што поттикнува насилство. Онлајн содржината може да се распространува како никогаш до сега, глобално, само за неколку секунди и со потенцијална опасност за постојана достапност онлајн. Ризикот од нанесување штета од објавена содржина и комуникации на Интернет во однос на остварување и уживање на човековите права и слободи е секако повисок од оној на печатените медиуми; според тоа основно за проценка на потенцијалното влијание на онлајн објавата е да се определи опсегот на достигнување до јавноста (Сава Терентјев против Русија, 2028 година, член 79; Делфи АС против Естонија, член 133).

Сепак, судот прифатил дека електронската мрежа која што опслужува милијарди корисници на глобално ниво, не е и дека ниту потенцијално некогаш ќе биде предмет на исто регулирање и контрола и дека политиките за управување со репродукција на материјали од печатените медиуми и на Интернет може да се разликуваат. Во согласност со посебните карактеристики на технологијата, правилата што се однесуваат на печатените публикации, може ќе треба да се прилагодат за да се осигури заштита и промоција на основните права и слободи (Уредничкиот Одбор на Правоје Дело и Штеклел против Украина, 2011, член 63).

Сепак, општите принципи применливи за традиционалниот начин на објавување исто така важат и за онлајн објавите. За да се процени тежината на интересот на апликантот во остварувањето на неговото право на слобода на изразување, треба да се процени природата на изјавата, како и контекстот со вклучување на сите релевантни контекстуални фактори.

Имајќи ги предвид ефектите од масовната комуникација, треба да се земат предвид и специфичните карактеристики на интернетот кога се одлучува за степенот на сериозност (Арнарсон против Исланд, 2027, член 37). При проценката на потенцијалното влијание на една онлајн објава суштинско е да се определи опсегот на достигнување до јавноста, бидејќи досегот, а со тоа и потенцијалното влијание на изјавата објавена на интернет со мала читателска публика, секако не е исто како онаа на изјава објавена на мејнстрим или на веб-страни со висока посетеност. (Сава Терентјев против Русија, 2028, член 79). Истовремено, Судот посебно истакнува дека, реално, милиони корисници на интернет објавуваат коментари онлајн на дневна основа и многу од овие корисници се изразуваат на начин што може да се смета за навредлив или дури клеветнички. Онаму каде што коментарите на интернет може несомнено да бидат навредливи, во исто време, тие може да се сметаат за нешто повеќе од „вулгарна злоупотреба“ од видот што е вообичаен во комуникацијата на многу интернет портали и што особено од политичарите би се очекувало да го толерираат (Тамиз против Обединетото Кралство, член 81).

Во однос на посебните карактеристики на некои онлајн медиуми, Судот истакнува дека користењето на копчето “Like” не може да се смета дека има иста тежина како и споделување на содржина. Дополнително, согледувањата упатуваат дека е важно дали подносителите на пријави се јавни личности или не, како и дали нивното кликување на „Лајк“ (“Like”) е забележано од голем број на корисници на социјалните мрежи или дали постои веројатност за провоцирање на какви било штетни последици на работното место на подносителот на пријавата (Мелике против Турција, бр. 35786/19, 15.06.2021, членови 51 – 53).

Што се однесува до одговорноста на издавачот, за содржина од трети лица, Судот смета дека одговорноста на интернет порталот за вести може да се разликува до одреден степен од одговорноста на традиционалниот издавач (Делфи АС против Естонија, 2015, член 113). Судот бил внимателен да направи разлика во одговорноста на порталите за вести во однос на останатите во интернет просторот каде што може да се распространува корисничката содржина, на пример, платформа на социјален медиум каде што платформата не носи никаква уредничка одлука (Делфи АС против Естонија, 2015, членови 115-116).

Заштитата на новинарите во однос на известувањето за прашања од општ интерес, како и нивните должности и одговорности во тој поглед, има особено важна улога, со оглед на влијанието што го вршат медиумите. Во контекст на огромното количество информации што се циркулираат преку традиционалните и

електронските медиуми, и брзо растечкиот пораст на бројот на субјекти на пазарот, мониторингот на почитувањето на новинарската етика добива дополнителна важност (Стол против Швајцарија, 2007, членови 103-104).

Во однос на системот за известување и симнување содржина, Судот утврди дека доколку е придружен со ефективни постапки кои овозможуваат брза реакција, тој во многу случаи може да функционира како соодветна алатка за балансирање на правата и интересите на сите вклучени страни. Сепак, во случаи кога коментарите на корисниците од трети страни се во форма на говор на омраза и директни закани кон физичкиот интегритет на поединци, правата и интересите на другите и на општеството во целина, може да им дадат право на договорните држави да наметнат одговорност на интернет порталите за вести ако не презеле мерки за отстранување на јасните незаконски коментари без одлагање, дури и без известување на наводната жртва или на трети лица (Маџар Тарталомцолалтаток Егисулете и Индекс. Ху Зрт против Унгарија, 2016, член 91; Делфи АС против Естонија, 2015, член 159).

Конечно, кога властите ќе изберат да го блокираат пристапот до интернет страницата со цел да се спречи недозволен говор, треба да го земат предвид, покрај останатите елементи, и фактот дека таквата мерка прави голема количина на информации да бидат недостапни. Според тоа, можно е суштински да ги ограничи правата на корисниците на интернет, а со тоа да има значителен колатерален ефект (Ахмет Јилдирим против Турција, 2012, член 66; Енгелс против Русија, 2020, член 33).

Во рамките на Европската Унија, Законот за дигитални услуги (ЗДУ²⁶) заедно со Законот за дигитални пазари²⁷ имаат за цел да создадат побезбедна дигитална средина каде што основните права на корисниците се заштитени и да воспостават еднакви услови за бизнисите. ЗДУ содржи различни обврски за усогласеност за кои било даватели на посреднички услуги кои ги нудат своите услуги во ЕУ. Како регулатива, ЗДУ директно се применува во сите земји членки на ЕУ од 17.02.2024 година. ЗДУ целосно ги усогласува правилата што се применуваат за посредничките услуги на внатрешниот пазар со цел да обезбеди безбедна, предвидлива и доверлива онлајн средина, адресирајќи ги распространувањето на незаконска содржина онлајн, како и социјалните ризици што може да се генерираат од распространувањето на дезинформации или друга содржина.

Клучен елемент на ЗДУ е обврската за воспоставување на механизам за известување и дејствување (член 16). Давателите на хостинг услуги треба да

²⁶ Регулотива (ЕУ) 2022/2065 на Европскиот парламент и Советот од 19.10.2022 година за Единствен пазар за дигитални услуги и дополнувањето на Директивата 2000/31/ЕС (Закон за дигитални услуги).

²⁷ Регулотива (ЕУ) 2022/1925 на Европскиот парламент и Советот од 14.09.2022 за конкурентни и фер пазари во дигиталниот сектор и дополнувањето на Директивите (ЕУ) 2019/1937 и (ЕУ) 2020/1828 (Закон за дигитални пазари).

постават лесно пристапни и корисничко-ориентирани механизми за известување и дејствување кои го олеснуваат известувањето за конкретни информации кои според страната што го известува давателот на хостинг услугата се незаконска содржина (известување), врз основа на кое давателот на услугата ќе одлучи дали се согласува или не се согласува со таа проценка и дали би сакал да го отстрани или да го оневозможи пристапот до таа содржина (дејствување). Одредбите во ЗДУ не реферираат експлицитно на говор на омраза, туку на концептот за незаконска содржина која содржи каква било информација што не во согласност со правото на ЕУ или со законот на земјата членка.

Многу големите онлајн платформи и пребарувачи (на пример, X, Facebook, YouTube, TikTok и Instagram) со повеќе од 45 милиони корисници на месечно ниво во ЕУ, се дополнително обврзани да спроведуваат управување со ризици во однос на таканаречените системски ризици кои произлегуваат од дизајнот или функционирањето на нивната услуга (членови 34 и 35). Покрај ширењето на незаконска содржина, системските ризици, исто така, се однесуваат и на негативните ефекти врз демократските процеси, општествениот дијалог и изборните процеси, како и на кое било манипулативно користење на системите. Системските ризици, може да содржат и дезинформации под границата за незаконска содржина („ужасна но законска содржина“). Сепак, освен во однос на обврските што се од заедничка природа (член 8), давателите на посреднички услуги не треба да подлежат на мониторинг. Ништо во рамките на ЗДУ не треба да се толкува како наметнување на општа обврска за мониторинг или општа обврска за утврдување на фактите, или како општа обврска за давателите на услуги да преземат активни мерки во врска со нелегалната содржина.

За да може да се спроведат обврските од ЗДУ, Европската Комисија е првенствено одговорна за надзор над давателите на услуги на многу големите онлајн платформи и пребарувачи. За сите други даватели на услуги, надлежностите на земјите членки зависат од главното седиште на давателот. Поради својот хармонизиран пристап, земјите-членки не треба да усвојуваат или одржуваат дополнителни национални барања во врска со прашањата што спаѓаат во опсегот на ЗДУ.

Во однос на влијанието на „инфлуенсерите“, Советот на Европската Унија има веродостојни заклучоци на кој начин да се поддржат инфлуенсерите како онлајн креатори на содржини во ЕУ²⁸. Прифатено е дека инфлуенсерите, мислејќи на онлајн креаторите кои објавуваат содржини на социјалните медиуми и на платформите за споделување видеа, имаат зголемено влијание врз онлајн содржините и информациите кои луѓето ги конзумираат на дневна основа. Иако ова

²⁸ Советот на Европската Унија, заклучоците на Советот за поддршка на инфлуенсерите како креатори на онлајн содржина, 9301/24, достапно на: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9301-2024-INIT/en/pdf>.

влијание често е позитивно, сепак може да биде штетно, како за индивидуалните лица во однос на нивното ментално здравје, така и на општествено ниво во области како што е демократијата. Влијанието од инфлуенсерите јасно се протега и во нивните комерцијални активности, а со тоа може да влијае и врз демократските ставови, вредности и политичките мислења, како и врз здравјето, личното однесување и кариерните одлуки. Во своите заклучоци, Советот ги охрабрува земјите членки да соработуваат со инфлуенсерите и нивните организации за застапување кои брзо се формираат, за да се осигурат дека тие се свесни за нивната улога во медиумскиот еко-систем и за законодавството што важи и за нив. Советот ги повикува и Комисијата и земјите членки да изготват политики и инструменти за стимулирање на одговорно однесување од страна на инфлуенсерите и да го поддржат развојот на само-регулаторни тела или механизми. Потребно е да се овозможи вклучување на инфлуенсерите во изготвувањето на аспектите во медиумските политики кои ќе влијаат врз нив, вклучувајќи го и зголеменото користење на вештачката интелигенција.

8. Упатства за мониторинг на говор на омраза

При определување на говорот на омраза, бројни регулаторни тела од аудиовизуелната област, ги користат критериумите наведени во Акцискиот План Рабат²⁹, судската пракса на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) и националните судови како водечки принципи.

Главниот предизвик за аудиовизуелниот регулатор при постапување со забраните за говорот на омраза во линеарните и нелинеарните аудиовизуелни медиумски услуги под негова надлежност е да одреди како да ја повлече линијата меѓу формите на јавниот говор (навредлив, груб, понижувачки и др.) кои треба да бидат толерирани во едно демократско општество и говорот кој мора да биде забранет и санкциониран за да се заштитат правата на поединците и групите во однос на дискриминацијата или говорот кој може да доведе до насилство, јавен неред и криминал.

Земајќи ги во предвид националните, политичките, историските, социјалните и економските околности, истовремено препознавајќи ја важноста на дозволените форми на слободата за изразување, проценки треба да се прават од случај до случај, применувајќи го Акцискиот план Рабат како водечка рамка, започнувајќи од: (1) социјалниот и политичкиот контекст, (2) статусот на говорникот, (3) намерата за поттикнување на публиката против целна група, (4) содржината и формата на говорот, (5) опсегот на распространување и (6) веројатноста од штета, вклучувајќи ја и непосредната близина“.

ЕСЧП и домашните судови секогаш своите одлуки ги базираат врз конкретните околности на секој поединечен случај. Ова значи дека постојат многу одлучувачки фактори кои мора да бидат земени предвид кога се повлекува “...разделната линија помеѓу она што е дозволено и она што не е дозволено: тоа е всушност збир од варијабилни елементи кои мора да се комбинираат посебно за секој случај.”³⁰

Тешкотиите и дилемите кои се поврзани со проценката на одредена јавна комуникација во форма на говор кој мора да биде забранет, произлегуваат од фактот дека “говорот на омраза” не е секогаш изразен во експлицитна форма, туку е присутен и во изјавите на кои различни социјални или културни групи различно гледаат. Доказите од истражувањата покажуваат дека понекогаш дури и пораките кои содржат имплицитни форми на стереотипизација на различни етнички,

²⁹ Канцеларија на Вишиот Комисионер на Обединети Нации за човекови права, Слобода на изразување наспроти поттикнување на омраза, достапно на: <https://www.ohchr.org/en/freedom-of-expression>.

³⁰ Погледнете стр. 24 од прирачникот за говор на омраза на Советот на Европа. Достапно на: http://www.coe.int/t/itghl/standardsetting/hrpolicy/publications/hate_speech_en.pdf (пристапено на 19.05.2024).

религиозни или други културни групи може да активираат насилство и вознемирување.

Главната цел на Упатствата презентирани подолу е да обезбедат за Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги краток преглед на основните начела или методологии кои треба да се следат при детектирање и анализирање на пораките што се шират преку линеарните и нелинеарните аудиовизуелни медиумски услуги во однос на забраната за поттикнување на омраза пропишана во Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Одредбата содржана во Законот е усогласена со член 6 од Директивата за АВМУ и и обезбедува правна основа на Агенцијата за спречување на ширењето на говорот на омраза во АВМ услугите. Овие одредби се всушност имплементирани во прецедентното право на Европскиот суд за човекови права и домашните судови или се елаборирани во различни форми во различни упатства, прирачници и други документи објавени од страна на меѓународните организации.³¹

8.1 Кој бил контекстот на изразувањето?

Првото прашање кое судот го зема предвид при оценување на присутноста на "говор на омраза" во конкретен случај е сеопфатната евалуација на контекстот на изразувањето³². Секоја анализа на контекстот треба да ја постави специфичната "порака" во поширок општествен и политички контекст во кој пораката била креирана и дисеминирана. Медиумските известувања кои често содржат пораки што повикуваат на насилство против поединци или групи кои припаѓаат на различни заедници би имале различни последици во различни контексти. Постојат земји со долга историја на меѓуетнички и меѓуверски тензии или со покonzервативни и автократски општествени средини. Од друга страна, постојат земји со прилично мирољубива политичка историја и повисоко ниво на толеранција во однос на различните заедници и спротивставените мислења во општеството.

Поради тоа, анализите на историските, политичките и општествените околности во земјата треба да дадат одговори на следните прашања:

³¹ Главни извори користени при изготвувањето на Водичот се: ЕСЧП, Листа на факти за говор на омраза, ноември 2023 год., достапно на: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_hate_speech_eng (пристап на 19.05.2024); ЕСЧП, Водич за член 10 од Европската конвенција за човекови права – Слобода на изразување, ажурирана на 31.08.2022, достапно на: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_10_ENG (пристап на 19.05.2024) и други документи и академски извештаи

³² За повеќе погледнете: Оетхаимер М. (2009). Заштита на слободата на изразување: предизвик за судските одлуки / праксата на Европскиот суд за човекови права во однос на говорот за омраза Кардозо Ј. Инт'л и комп. Л., 17, 427

- Дали постои историја на конфликти во општеството? Која е моменталната ситуација во државата? Дали сè уште постојат конфликти или пост-конфликтни тензии меѓу релевантните групи? Кои се последните појави на насилство што биле резултат од други примери на поттикнување на омраза? Дали има други фактори на ризик во општеството кои може да доведат до насилство против одредена група?

- Дали сите групи во општеството се еднакво заштитени на правно и институционално ниво? Како реагираше релевантните институции во случаи на дискриминација и поттикнување на насилно однесување против одредени поединци или групи? Која е пошироката политичка клима и нивото на толеранција кон различните групи и заедници во општеството?

- Кој е севкупниот социо-економски статус на заедницата кон која е насочен говорот? Дали членовите на оваа заедница се соочуваат со економска несигурност, невработеност, отежнат пристап до ресурси, итн.?

8.2 Кое е лицето одговорно за изразувањето?

Следното ниво на анализа се однесува на идентитетот и статусот на личноста која е извор на изразувањето. Од генерален аспект, поединецот со повисок општествен статус и службена положба во општеството може да има поголемо влијание врз јавното мислење. Во оваа фаза треба да се одговори на неколку прашања:

- Дали лицето кое јавно говорело е во позиција да влијае врз јавното мислење? Дали тој/таа има авторитет да влијае врз значителни делови од публиката?

- Дали лицето е јавен службеник и дали изјавата била дадена во службено својство на лицето? Дали тој/таа е политичар или истакнат член на политичка партија, имајќи предвид дека јавните службеници и политичарите мора да се воздржуваат од давање провокативни и нетолерантни изјави?

- Дали лицето е јавна личност со посебен статус во општеството (верски или харизматичен лидер) што му овозможува да има посилено влијание врз публиката? Како публиката гледа на ова лице? Дали покажува прекумерна почит кон авторитетот, поради што е поподложна на поттикнување?

8.3 Дали постоела намера за провоцирање на говор на омраза?

Следната важна компонента од оценувањето е постоењето на намера од страна на говорникот. Артикал 19 ја дефинира намерата како "Волност (volition) (намерно настојување) да се заговара омраза, ...насочена кон заштитена група врз

база на недозволености основи, а притоа да се биде свесен за последиците од своите постапки и знаејќи дека последиците ќе се случат или може да се случат во вообичаениот тек на настаните.³³

Присуството на намера е тешко да се докаже освен ако лицето експлицитно не ги признае своите намери. ЕСЧП и другите судови одлучуваат за намерата врз основа на проценката на случајот и неговите околности како целина. Другите важни аспекти кои ЕСЧП ги разгледува ги вклучуваат следните прашања:

- Кој специфичен јазик (зборови или изрази) бил користен од страна на говорникот? Колку експлицитен бил јазикот? Каков бил тонот на говорот и околностите во кои истиот бил пренесен?
- Земајќи го предвид контекстот, дали намерата на говорникот била недвосмислена и јасна за публиката? Дали говорникот можеби имал нешто друго на ум, а не да поттикне омраза? Дали говорникот имал за цел да ја информира јавноста за одредено прашање од јавен интерес (објективно новинарско известување, историски или документарен филм)?
- Кој бил степенот и бројот на повторувања на пораката? Дали говорникот го повторил дискриминаторскиот говор повеќе пати и во неколку наврати?
- Дали говорникот можел да го предвиди веројатното влијание од својот говор? Дали говорникот имал за цел одредена конкретна група? Дали намерата на говорникот била недвосмислена и јасна за публиката?

8.4 Што е содржината на изразувањето?

Содржината на одредено изразување е следниот клучен аспект кој треба да се анализира. Се однесува на: она што било кажано, формата и стилот на јазикот, присуството на експлицитни повици на насилство или дискриминација, итн. Ова ниво на анализа ги вклучува следните прашања:

- Што кажал поединецот? Дали реченицата вклучува директно поттикнување на публиката да делува во одредена насока? Дали пораката недвосмислено повикува на насилство, непријателство или дискриминација, или можела да се протолкува на друг начин?
- Кој е целта – групите кои говорот има намера да ги поттикне? Дали пораката содржи специфични јазични референци кои се вообичаени за групите кои се поттикнуваат?

³³ За повеќе информации пристапете до: „Забрана за поттикнување на дискриминација, непријателство и насилство“ член 19, декември 2012 год. Достапно на: <http://www.article19.org/data/files/medialibrary/3548/ARTICLE-19-policy-on-prohibition-to-incitement.pdf>

- Кој е целта – потенцијалните жртви на дискриминација, насилство или непријателство? Дали употребениот јазик содржи специфични негативни референци за „Другата“ група (на жртви)? Дали групата е директно или индиректно наведена?

- Како е кажано – тонот? До кој степен говорот бил провокативен и директен? Дали вклучуваат ублажувачки референци? Дали изразувањето содржело емотивни референци кои може да стимулираат незаконски реакции на публиката?

- Која била формата на изразување, земајќи предвид дека одредени форми на изразување подлежат на поголема заштита според член 10 (уметничко изразување, политички говор, верски говор, академско истражување)? Дали новинарот сакал да го претстави „говорот на омраза“ како феномен?

8.5 Кои биле степенот и опсегот на изразувањето?

Следното важно прашање кое треба да се разгледа е во врска со јавната природа на изразувањето, средствата за негова дисеминација и опсегот на неговото ширење. Ова ниво на проценка ги вклучува следните прашања:

- Дали говорот бил наменет за одреден број поединци или за припадниците на општата јавност?

- Дали е искажан преку електронски медиум? Дали е искажан во програма во живо? Кога пораката се дисеминира преку аудиовизуелен медиум, влијанието е непосредно и помоќно.

- Која е зачестеноста, количеството и степенот на комуникација? Дали пораката е емитувана еднаш или е повторена во неколку наврати?

8.6 Која била веројатноста од влијаење врз публиката и нејзините идни дејствија?

Последната точка за анализа е да се процени веројатноста од штета што може да настане како последица од изразувањето. Со други зборови, треба да се предвиди како публиката ќе ја прими пораката и кои дејствија може да следат како негативни последици. Критериумите за проценка на ризикот од негативни активности треба да се утврдуваат за секој случај посебно, така што ќе се даде одговор на неколку прашања³⁴:

³⁴ Ова се критериумите предложени со член 19 во документот „Забрана за поттикнување на дискриминација, непријателство или насилство“ (Декември 2012).

- Дали говорот бил разбран од публиката како повик за дискриминаторски, насилни или непријателски дела?
- Дали говорителот можел да влијае на публиката?
- Дали публиката имала средства да ја изврши заговараната активност, и да изврши чинови на дискриминација, насилство или непријателство?
- Дали целната група неодамна претрпела, или била цел на дискриминација, насилство или непријателство?

Форматот за известување за резултатите од мониторингот треба да го следи начинот на кој Европскиот суд за човекови права проценува дали има или нема потреба од ограничување на слободата на изразување во секој поединечен случај. Тоа значи дека релевантните оддели треба да подготват предлог во кој ќе се наведе дека постои "говор на омраза" во медиумите, цитирајќи го не само Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, туку и давајќи објаснување за легитимната цел за таквата одлука и зошто е потребно такво ограничување на слободата на изразување во едно демократско општество.

9. Заклучоци и препораки

- Феноменот на говор на омраза претставува предизвик што ги прави неопходни и сеопфатната превенција (на пример, спроведување на административни постапки) и механизмите (присилни) за санкционирање (на пример, парични казни).
- Проценката на потенцијалната содржина со говор на омраза е сложена. Различните форми на говорот на омраза и различните контексти во кои се појавува го отежнуваат воспоставувањето на универзално прифатена дефиниција. Сепак, мноштвото од постојни дефиниции и меѓународните стандарди овозможуваат практична поддршка во идентификувањето и санкционирањето на говорот на омраза во аудиовизуелните медиуми.
- Овој водич дава практични насоки кога се работи за потенцијални случаи на говор на омраза. Ги зема предвид и релевантните критериуми од Акцискиот план на Рабат, судската пракса за ЕКЧП, како и Препораката CM/Res (2022) 16 на Комитетот на министри до земјите-членки за борба против говорот на омраза.
- Сепак, Водичот не треба да се гледа како единствена алатка за справување со случаите на говор на омраза. Наместо тоа, сеопфатен пристап кој вклучува дополнителни алатки за поддршка (инструкции, објаснувачки алатки, шеми за проверки) е клучен во регулирањето на давателите на аудиовизуелни медиуми.
- И Водичот и алатките за поддршка треба редовно да се ревидираат за да ги рефлектираат најновите законодавни случувања и да се земат предвид и технолошкиот напредок и динамиката на пазарот на аудиовизуелните медиуми.
- Успехот во регулирањето на онлајн платформите (на пример, содржината на платформите за споделување видеа) зависи, меѓу другото, од интеракцијата помеѓу регулаторните органи од една страна и корисниците на соодветната платформа од друга страна. Повратните информации од корисниците се вреден извор во однос на прекршувањето на законот. Оттаму, можеби ќе бидат неопходни мерки за зголемување на јавната свест за надлежностите на АВМУ во однос на говорот на омраза во аудиовизуелните медиуми. Ваквите мерки може да вклучуваат: редовни работилници со граѓански организации, лесен пристап до делот од веб страницата посветен исклучиво на борбата против говорот на омраза, како и лесен за употреба електронски формулар за поднесување жалби.

- Соработката меѓу новинарските здруженија, телата за саморегулација, невладините организации и образовните институции е од големо значење кога станува збор за теми поврзани со говорот на омраза, со цел да се развие сеопфатна и координирана заштита од дискриминација по различни основи.
- Посебните забрани од член 48 од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги мора (исто така) да ги почитуваат давателите на услуги платформи за споделување видеа под македонска јурисдикција, како што е пропишано со членовите 144-в став (1) алинеи 2 и 3. и 144-г Ставови (2), (4) и (5). Треба да се напомене дека многу даватели на услуги имаат седишта надвор од Република Северна Македонија (на пример, САД, Русија). Во овој контекст, треба внимателно да се испита дали статусот на земја-кандидат за ЕУ може да ја спречи Република Северна Македонија да го прошири опсегот на Законот. Барем давателите на услуги од трети земји надвор од ЕУ може да бидат вклучени, бидејќи ограничувањата од принципот на земја на потекло од Директивата за е-трговија 2000/31/ЕС не се применуваат за нив.
- Во согласност со Директивата за аудиовизуелни медиумски услуги (2018), АВМУ во моментот нема надлежност врз давателите на услуги на онлајн платформи и социјални медиуми, освен врз платформите за споделување видеа. Бидејќи онлајн медиумите играат важна улога во ширењето на говор на омраза онлајн, во контекст на новиот Закон за дигитални услуги на ЕУ, сегашната законска рамка може да се периспита за да се прошири опсегот на примена надвор од платформите за споделување видеа и аудиовизуелни содржини.

10. Прилог: Извори од судски одлуки на ЕСЧП

Наведената листа овозможува неопходни податоци за добивање на подетални информации за случите споменати во Водичот, како и за други поврзани случаи. Податоците што се однесуваат на случаите наведени во Водичот се обележени со * . Листата е направена по хронолошки ред.

**Хендисајд против Обединетото Кралство, бр. 5493/72, 07.12.1976*

Заштита на политичкиот говор

Нема прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57499%22%5D%7D>

**Јерсид против Данска, бр. 15890/89, 23.09.1994*

Информации за јавноста поврзани со јавно прашање

Прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22002-10556%22%5D%7D>

**Гундуз против Турција, бр. 35071/97, 04.12.2003*

Говор на омраза за време на програма во живо

Прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61522%22%5D%7D>

Стол против Швајцарија, бр. 69698/01, 10.12.2007

Осуда за новинар по основ објавување на дипломатски документ за стратегија класифициран како доверлив:

Нема прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83870>

Ферет против Белгија, бр. 15615/07, 16.07.2009

Осуда за подносителот на пријавата, претседател на политичката партија

„Национален фронт“ за јавно поттикнување на дискриминација или омраза

Нема прекршување на член 10

Алексеј Овчиников против Русија, бр. 24061/04, 16.12.2010

Нема прекршување на член 10

Уредничкиот Одбор на Правоје Дело и Штекел против Украина, бр. 33014/05, 05.05.2011

Погрешно санкционирање на вработените во украински печатен медиум за објавување на материјал добиен / преземен од интернет

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104685>

Ахмет Јилдирим против Турција, 2012, бр. 3111/10, 18.12.2012

Привремена судска одлука со која случајно се блокира пристапот за хостирање и веб-страниците на трети лица како последица од веб-страницата што е вклучена во судската постапка

Прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115705>

Тиорбсфраер е В против Германија, бр. 45192/09, 16.01.2014

Нема прекршување на член 10

Нема прекршување на член 14 поврзан со член 10

**Делфи АС против Естонија*, бр. 64569/09, 16.06.2015 (Голем судски совет или Највисока инстанца на ЕСЧП)

Нема прекршување на член 10

Коментари генерирани од корисници на портал за интернет вести

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105>

**Перинчек против Швајцарија*, бр. 27510/08, 15.10.2015 (Голем судски совет или Највисока инстанца на ЕСЧП)

Масивни иселувања / депортации и масакри претрпени од Ерменците во Отоманската Империја

Прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158235>

М'Бала против Франција, бр. 25239/13, 20.10.2015

Неприфатена / Неоснована

<https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-158752>

**Маџар Тарталомџолгалтаток Егиесулете и Индекс.ху Зрт против Унгарија*, број 22947/13, 02.02.2016

Одговорност за самостојното регулаторно тело за даватели на интернет содржина и за порталот за интернет вести по основ на онлајн вулгарни и навредливи коментари

Прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160314>

Пихл против Шведска, бр. 74742/14, 07.02.2017

Неприфатена / Неоснована

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172145>

Бекаџем против Белгија, бр. 34367/14, 27.06.2017

Неприфатена / Неоснована

<https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-175941>

Арнарсон против Исланд, бр. 58781/13, 13.06.2017

Постапка против новинар по основ на понижување / деградирање со објавата на содржина на текст со која се обвинува главниот раководител на Исландска Федерација на сопственици на рибарски пловила („ЛИУ“) за измама и фалсификат
Нема прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174404>

Тамиз против Обединетото Кралство, бр. 3877/14, 19.09.2017

Почитување на приватниот живот

Одбивање за отсуство од работа за учество во постапката за понижување / деградирање надвор од надлежноста по основ дека наводната штета сторена кон репутацијата била минимална: неприфатена / Неоснована

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178106>

ГРА Штифтунг геген Расисмус и Антисемитисмус против Швајцарија, бр. 18597/13, 09.01.2018

Пресудата за понижување / деградирање ги прекршила правата за слобода на говор на Швајцарската невладина организација во текот на дебатата за референдум за минарето

**Смајки против Босна и Херцеговина, бр. 48657/16, 18.01.2018*

Објави на интернет форум опишувајќи воена акција што треба да се преземе против српските села

Неприфатена / Неоснована

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-180956>

**Никс против Германија, бр. 35285/16, 13.03.2018*

Слика од нацистички водач и свастика во блог

Неприфатена / Неоснована

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182241>

Ибрагим Ибрагимов и други против Русија, броеви 1413/08 и 28621/11, 28.08.2028

Прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-185293>

Сава Терентјев против Русија, бр. 10692/09, 28.08.2018

Прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-185307>

**Кабоглу и Оран против Турција, броеви 1759/08, 50766/10 и 50782/10, 30.10.2018*

Текстови во печатен медиум што содржат закани и говор на омраза

Прекршување на член 8

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187529>

Вилиамсон против Германија, бр. 64496/17, 08.01.2019

Неприфатена / Неоснована

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-189777>

Шимуниќ против Хрватска, бр. 20373/17, 22.01.2019

Неприфатена / Неоснована

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-189769>

Пасторс против Германија, бр. 55225/14, 03.10.2019

Неприфатена / Неоснована

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196148>

**Тагијев и Хусејнов против Азербејџан, бр. 13274/08, 05.12.2019*

Забелешки за Исламот во објавен текст

Прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-198705>

Беизарас и Левичкас против Литванија, бр. 41288/15, 14.01.2020

Коментари на омраза на Фејсбук страна заради хомосексуална врска

Прекршување на членовите 8, 13 и 14

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200344>

Атаманчук против Русија, бр. 4493/11, 11.02.2020

Изјави за не-припадници на Русија во текст објавен во локален печатен медиум

Нема прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200839>

Алтинаш против Турција, бр. 50495/08, 10.03.2020

Нема прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201897>

Лилиендал против Исланд, бр. 29297/18, 11.06.2020

Неприфатена / неоснована

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-203199>

Енгелс против Русија, бр. 61919/16, 23.06.2020

Сопственикот на веб страница со налог за извршување за отстранување на информации преку филтер-пренасочени алатки што се арбитарно забранети од судот за да се избегне блокирањето на неговата страница во целост

Прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-203180>

Будинова и Чапразов против Бугарија, бр. 12567/13, 16.02.2021

Прекршување на член 8 и 14

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207928>

Бохар et al. против Бугарија, бр. 29335/13, 16.02.2021

Прекршување на членовите 8 и 14

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207929>

**Килин против Русија, бр. 10271/12, 11.05.2021*

Расистичко видео и аудио записи вклучувајќи неонацисти, расни епитети, луѓе од наводно бела раса)

Нема прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209864>

Асоцијација / Здружение АКСЕПТ и други против Романија, бр. 19237/16, 01.06.2021

Прекршување на членовите 8 и 14

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-210362>

Мелике против Турција, бр. 35786/19, 15.06.2021

Ослободување без право на оштета на вработено лице по договор во национален образовен орган за кликување „лајк“ на Фејсбук

Прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-13303>

Јефимов и Група на млади за човекови права против Русија, бр. 12385/15 и бр. 51619/15, 07.12.2021

Прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-213913>

Стандард Ферлагсгеселшафт мбХ против Австрија (бр.3), бр. 39378/15, 07.12.2021

Прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-213914>

Бонет против Франција, бр. 35364/19, 25.01.2022

Неприфатена / неоснована

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-216050>

Земоур против Франција, бр. 63539/19, 20.12.2022

Нема прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-221837>

Валаитис против Литванија, бр. 39375/19, 17.01.2023

Нема прекршување на член 13

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-222318>

Осеварде против Русија, бр. 27227/17, 07.03.2023

Прекршување на членовите 9 и 14

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-223365>

**Санчез против Франција, бр. 45581/15, 15.05.2023 (Голем судски совет или Највисока инстанца на ЕСЧП)*

Коментари објавени од трети лица на „зидот“ на нечиј Фејсбук профил

Нема прекршување на член 10

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-224928>

**Ленис против Грција, 47833/20, 27.06.2023*

Хомофобичен текст објавен на личен блог

Неприфатена / неоснована

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-226442>

